

DROBNE
PRACE

I MATERIAŁY

<https://doi.org/10.18778/1644-857X.23.01.08>

ZBIGNIEW ANUSIK
UNIwersytet Łódzki / UNIVERSITY OF ŁÓDŹ

 <https://orcid.org/0000-0002-5483-4970>

Podkomorzy podolski Hieronim z Brzezia Lanckoroński i jego testament z dnia 7 maja 1696 r. Karta z dziejów i genealogii jagielnickiej linii rodziny Lanckorońskich herbu Zadora w XVII wieku

ABSTRACT

The Chamberlain of Podolia Hieronim Lanckoroński of Brzezie, Zadora Coat of Arms and His Last Will of May 7th 1696. A Page of the History and Genealogy of the Jagielnica Line of the Lanckoroński Family in the 17th Century

The paper focuses on Hieronim Lanckoroński of Brzezie, Zadora coat of arms (ca. 1627–1697), the son of Stanisław, the Ruthenian voivode and field hetman of the Crown, and Aleksandra Sienieńska, Dębno coat of arms, the daughter of Lublin castellan. The article also discusses the life of his siblings, with particular emphasis on those children of the Russian voivode who survived their father, who died in 1657, including Przeclaw (d. 1697), who achieved the senatorial dignity of castellan of Czechów, Jan Kazimierz (d. 1679), who was canon of Kraków and Lviv, Franciszek (d. before 1696), who did not hold any offices and Joanna (d. before 1696), who became the wife of Andrzej Świętopełk-Bolestraszycki. Their family situation, financial status and public activities are discussed in the article. However, it is Hieronim Lanckoroński's achievements that remain in the centre of attention. He was undoubtedly the most outstanding representative of the Jagielnica line of the Lanckoroński family in the second part of the 17th century. He took part in almost all the wars fought by the Polish-Lithuanian Commonwealth between 1649 until the mid-1680s. In 1658, he became the Chamberlain

Received: 2024-04-25. Verified: 2024-04-27. Revised: 2024-05-16. Accepted: 2024-05-22

© by the author, licensee University of Łódź – Łódź University Press, Łódź, Poland. This article is an open access article distributed under the terms and conditions of the Creative Commons Attribution license CC BY-NC-ND 4.0 (<https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/>)

of Podolia. He was also the starost of Skala, Dymer and Zawichost. Towards the end of his life, he got closer to IV entailer of Zamość Marcin Zamoyski and then with his widow, Anna née Gnińska. He leased the Goraj estate of the Zamoyski family entail from them and acted as a client of his more powerful relatives. The author manages to thoroughly trace both Hieronim Lanckoroński's achievements in the public sphere, as well as his financial situation and private life. The article contains numerous new information, correcting a significant number of erroneous existing findings regarding the Chamberlain of Podolia, as well as other children of Ruthenian voivode Stanisław. It is also worth noting that despite marrying twice, Hieronim Lanckoroński died without issue. In May 1696, he made a very interesting last will, which is attached as an annex to this study.

Keywords: Hieronim Lanckoroński, Lanckoroński family line of Jagielnica, Polish nobility, history of the Polish-Lithuanian Commonwealth in the 17th century, genealogy, last will, source edition

STRESZCZENIE

Bohaterem prezentowanego tu tekstu jest Hieronim z Brzezia Lanckoroński h. Zadora (ok. 1627–1697), syn wojewody ruskiego i hetmana polnego koronnego Stanisława i kasztelanki lubelskiej Aleksandry Sienieńskiej h. Dębno. W artykule omówiono też dzieje życia jego rodzeństwa, ze szczególnym uwzględnieniem tych dzieci wojewody ruskiego, które przeżyły zmarłego w 1657 r. ojca. Byli to: Przeclaw (zm. 1697), który osiągnął senatorską godność kasztelana czechowskiego, Jan Kazimierz (zm. 1679), który był kanonikiem krakowskim i lwowskim, Franciszek (zm. p. 1696), który nie piastował żadnych urzędów oraz Joanna (zm. p. 1696), która została żoną Andrzeja Świętopelka-Bolestraszyckiego. Przedstawiono tu ich sytuację rodzinną, stan majątkowy oraz działalność publiczną. Najwięcej miejsca poświęcono jednak na opisanie osiągnięć tytułowego bohatera tego tekstu. Był on bez wątpienia najwybitniejszym przedstawicielem jagielnickiej linii Lanckorońskich w drugiej połowie XVII w. Poczynając od roku 1649, walczył on niemal we wszystkich wojnach toczonych przez Rzeczpospolitą aż do połowy lat osiemdziesiątych tego stulecia. W 1658 r. został podkomorzym podolskim. Był również starostą skalskim, dymirskim i zawichojskim. Pod koniec życia związał się z IV ordynatem zamojskim Marcinem Zamoyskim, a następnie z wdową po nim, Anną z Gnińskich. Dzierżawił od nich klucz gorajski ordynacji zamojskiej i pełnił rolę klienta możniejszych krewniaków. Autorowi udało się dokładnie przesledzić zarówno dokonania Hieronima Lanckorońskiego w sferze publicznej, jak też jego sytuację majątkową i poczynania w życiu prywatnym. W artykule znalazło się wiele nowych ustaleń. Dokonano też korekty znacznej liczby bałamutnych stwierdzeń dotyczących tak podkomorzego podolskiego, jak też innych dzieci wojewody ruskiego Stanisława, które funkcjonują od dawna w literaturze przedmiotu. Warto też odnotować, że pomimo dwukrotnych ożenków, Hieronim Lanckoroński zmarł bezpotomnie. W maju 1696 r. sporządził bardzo interesujący testament, który został załączony jako aneks do niniejszego opracowania.

Słowa kluczowe: Hieronim Lanckoroński, jagielnicka linia Lanckorońskich, szlachta polska, dzieje Rzeczypospolitej w XVII w., genealogia, testament, edycja źródłowa

Hieronim Lanckoroński h. Zadora, tytułowy bohater tego studium, był jednym z dziewięciorga dzieci wojewody ruskiego i hetmana polnego koronnego Stanisława z Brzezia Lanckorońskiego (zm. 1657) oraz jego małżonki, kasztelanki lubelskiej Aleksandry Sienieńskiej h. Dębno. Miał sześciu braci i dwie siostry. Przyszedł na świat jako drugie dziecko swoich rodziców, a więc urodził się najpewniej w 1627 lub też w 1628 r. Jego starszym bratem był z pewnością Zbigniew, który otrzymał imię po ojcu matki, kasztelanie lubelskim Zbigniewie Sienieńskim (zm. 1633). W 1648 r. Zbigniew Lanckoroński został posłem z województwa podolskiego na sejm konwokacyjny obradujący w Warszawie od 16 lipca do 2 sierpnia. W dniu 31 lipca 1648 r. podpisał akt konfederacji generalnej. Wystąpił wówczas z tytułem starosty skalskiego. Należy zwrócić uwagę na fakt, że była to w owym czasie jedyna większa tenuta, którą dysponował jego ojciec. I chociaż później hetman polny nie dokonał formalnej cesji tej królewskiej dzierżawy na syna, to wydaje się niemal pewne, że to planował. Trudno zaś przypuszczać, żeby swoją najcenniejszą posiadłość spośród trzymanyh wówczas dóbr domeny mógł chcieć przekazać nie najstarszemu synowi, ale któremuś z jego młodszych braci. W pierwszym kwartale 1649 r. starosta skalski Zbigniew Lanckoroński został odnotowany jako rotmistrz chorągwi kozackiej. W drugim kwartale tego roku chorągiew ta nie została już jednak uwzględniona w składzie armii koronnej. Być może miało to związek ze śmiercią jej rotmistrza. Dwa lata wcześniej, w roku 1647, rozstał się z tym światem jeden z młodszych synów Stanisława i Aleksandry z Sienan Lanckorońskich – Mikołaj. O innym synu – Marcinie, wiemy tylko tyle, że umarł młodo. Data jego śmierci nie jest znana. W roku 1632 urodziła się starsza z dwóch córek późniejszego wojewody ruskiego – Barbara. Zmarła ona jednak w wieku zaledwie 17 lat (w 1649 r.) i została pochowana w kościele klasztorным reformatorów w Stobnicy, gdzie ojciec wystawił jej pomnik nagrobny. Pozostała piątka dzieci Stanisława Lanckorońskiego przeżyła ojca¹.

¹ Więcej informacji o przodkach i krewnych Hieronima Lanckorońskiego ze strony ojca, jak też ze strony matki por. Z. Anusik, *Lanckorońscy na Jagielnicy. Z dziejów i genealogii podolskiej linii rodziny Lanckorońskich herbu Zadora*, „Przegląd Nauk Historycznych” 2023, R. XXII, nr 2, s. 9–40 oraz idem, *Sienieńscy herbu Dębno (lubelska gałąź rodu) w XVI i XVII wieku*, „Przegląd Nauk Historycznych” 2021, R. XX, nr 1, s. 97–158. Por. też K. Niesiecki, *Herbarz polski*, wyd. J.N. Bobrowicz, t. VI, Lipsk 1841, s. 10; *Volumina legum* [dalej: VL], wyd. J. Ohryzko, t. IV, Petersburg 1859, s. 86 (dotyczy Zbigniewa Lanckorońskiego); A. Boniecki,

Przeclaw Lanckoroński był najstarszym z trzech młodszych braci interesującego nas Hieronima. Od 1 kwietnia do końca 1656 r. walczył ze Szwedami jako rotmistrz chorągwi kozackiej. Później jednak nie służył już prawdopodobnie w wojsku. Wkrótce po śmierci ojca, wojewody ruskiego Stanisława, w nieznanych bliżej okolicznościach, wszedł on w posiadanie tenuty skalskiej. W każdym bądź razie, starostą skalskim był już 18 lipca 1659 r., kiedy to uzyskał konsens królewski (z okienkiem) na cesję tej królewskiejczyzny. W tym samym dniu otrzymał osobny przywilej na wchodzące w skład starostwa skalskiego wsie Łosiacz i Dawidkowce. Król zgodził się również na to, aby Aleksander Minor, posesor Kołodrobki, i Marcin Łacki, posesor Latawy, scedowali na rzecz Przeclawa Lanckorońskiego obie wspomniane wsie, które także należały wcześniej do tenuty skalskiej. Co ciekawe, królewski przywilej na użytkowanie Skały z przyległościami otrzymał również (w grudniu 1658 r.) Hieronim Lanckoroński. Od tej pory bracia wspólnie użytkowali te dobra. Obaj też nazywani byli starostami skalskimi. Przed 1665 r. Przeclaw zrezygnował ze swoich praw do tej tenuty na rzecz starszego brata. Nadal jednak tytułował się starostą skalskim i z takim tytułem odnotowywany był w źródłach. W 1669 r. Przeclaw Lanckoroński uczestniczył w zjeździe elekcyjnym i wraz z województwem sandomierskim oddał głos na króla Michała. W dniu 13 października 1689 r. otrzymał nominację na drażkową kasztelanę czechowską (we wpisie do księgi pieczętnej określono go mianem wojewodzica ruskiego). Pod koniec życia był dość czynnym działaczem sejmikowym. W listach pisanych do podskarbiny wielkiej koronnej Anny z Gnińskich Zamoyskiej wspominał o możliwości wpływania na wyniki obrad sejmików w Proszowicach i Opatowie. Współpracował wówczas na forum publicznym z bratem

Herbarz polski, t. XIII, Warszawa 1909, s. 337–338; J. Wiśniewski, *Historyczny opis kościołów, miast, zabytków i pamiątek w Stopnickiem*, Marjówka 1929, s. 259–260 (na pomniku nagrobnym Barbary Lanckorońskiej w kościele klasztornym reformatów zamieszczono herby jej przodków: Zadora Lanckorońskich, Dębno Sienieńskich, Kalinowa Kalinowskich i Rawicz Leńków z Rokitnicy); W. Dworzaczek, *Genealogia*, t. II (*Tablice*), Warszawa 1959, tabl. 101; J. Wimmer, *Materiały do zagadnienia organizacji i liczebności armii koronnej w latach 1648–1655*, „*Studia i Materiały do Historii Wojskowości*” 1960, t. V, aneks bez paginacji, chorągwie kozackie, nr 60 (dotyczy Zbigniewa Lanckorońskiego); S. Cynarski, *Dzieje rodu Lanckorońskich z Brzezia od XIV do XVIII wieku. Sprawy kariery urzędniczej i awansu majątkowego*, Warszawa–Kraków 1996, s. 149; *Chronologia sejmów Rzeczypospolitej Obojga Narodów (1569–1793)*, red. L.A. Wierzbicki, D. Kupisz, Warszawa 2021, s. 149.

Hieronimem, starostą stobnickim Franciszkiem Lanckorońskim (z linii na Wodzisławiu) oraz z miecznikiem przemyskim, a następnie kasztelanem żarnowskim Mikołajem Ściborem Marchockim².

Ze spadku po rodzicach Przeclawowi Lanckorońskiemu przypadły majątki położone w województwie lubelskim. Było to miasteczko Prawno oraz wsie Mazanów, Wola Lubaszowa *seu* Sucha, Boby (część), Rybitwy, Nieszowa, Kolczyn, Bór *seu* Wola Borowa, Kaliszany, Ostrów *seu* Grodzisko, Basonia, Łopoczno i Wola Judaszowa. Dobra te kupił Stanisław Lanckoroński w marcu 1650 r. od przyrodniego brata swojej żony, kasztelanica lubelskiego Mikołaja Sienieńskiego, a następnie (w listopadzie 1653 r.) uzyskał potwierdzenie tej transakcji przez młodszymi braci Mikołaja, Stanisława i Zbigniewa Sienieńskich. Wojewoda ruski obciążył świeżo nabyte posiadłości znacznymi długami. Miasteczko Prawno i część wiosek przekazał też wierzycielom (byli wśród nich m.in. wspomniany wcześniej kasztelanica lubelski Zbigniew Sienieński, Jan Rzeczycki i starosta knyszyński Mikołaj Ossoliński) w posiadanie zastawne. Po przejęciu dóbr lubelskich przez Przeclaw Lanckorońskiego ich sytuacja prawna nie była jasna. Co prawda, już w 1660 r. Hieronim Lanckoroński zrzekł się na rzecz Przeclawa przypadającego mu udziału w dobrach lubelskich, ale za jego przykładem nie poszli pozostali dwaj bracia i siostra. Formalnie więc byli oni współwłaścicielami dóbr zarządzanych przez starostę skalskiego. Dodajmy także, że Przeclaw Lanckoroński nigdy nie zdołał objąć wszystkich majątków w Lubelskiem w realne posiadanie. Toczył też o nie nieustające spory prawne (m.in. z siostrą stryjeczną Katarzyną Lanckorońską, córką Marcina, wdową po zmarłym w 1656 r.

² Por. Archiwum Główne Akt Dawnych w Warszawie [dalej: AGAD], Metryka Koronna [dalej: MK], Sigillata [dalej: Sig.] 1, s. 107 (tu nadanie starostwa skalskiego Hieronimowi Lanckorońskiemu), 306 (tu wpisy dotyczące Przeclawa Lanckorońskiego); Sig. 15, s. 18 (tu nadanie Przeclawowi kasztelanii czechowskiej); Przeclaw Lanckoroński do Anny Zamoyskiej, Lublin 19 IV 1693 oraz Sienno 22 I 1696, AGAD, Archiwum Zamoyskich [dalej: AZ], nr 358, sygn. 519, s. 15–16, 28; A. Boniecki, *op. cit.*, t. XIII, s. 338; J. Wimmer, *Materiały do zagadnienia organizacji i liczebności armii koronnej w latach 1655–1660*, „Studia i Materiały do Historii Wojskowości” 1958, t. IV, aneks bez paginacji, chorągwie pancerne (kozackie), nr 143; A. Przyboś, *Lanckoroński Stanisław*, [w:] *Polski słownik biograficzny* [dalej: PSB], t. XVI, Wrocław–Warszawa–Kraków 1971, s. 455 (tu Przeclawowi błędnie przypisano urząd kasztelana czernihowskiego); S. Cynarski, *op. cit.*, s. 149–150; *Urzednicy województwa sandomierskiego XVI–XVIII wieku. Spisy* [dalej: *Urzednicy sandomierscy*], oprac. K. Chłapowski, A. Falniowska-Gradowska, red. A. Gąsiorowski, Kórnik 1993, nr 131.

Zbigniewie Sienieńskim, która wyszła następnie za mąż za kasztelaną lubelskiego Jerzego Słupeckiego). Zatarg na tle majątkowym legł też u podstaw dokonanego w 1660 r. przez ludzi starosty skalckiego zabójstwa. We wsi Bór *seu* Wola Borowa zabili oni bowiem wuja Przeclawa, kasztelanica lubelskiego Stanisława Sienieńskiego. Ponieważ zaś na zabitym ciążył wyrok infamii, jego zabójcy pozostali bezkarni. Z biegiem czasu sytuacja finansowa Przeclawa Lanckorońskiego uległa znacznemu pogorszeniu. Nie zdołał on bowiem wykupić zastawionych przez ojca majątków, a zaciągając kolejne pożyczki, zmuszony był dawać wierzycielom intromisję do kolejnych wiosek. Już w lipcu 1667 r. (a więc zaledwie 10 lat po śmierci wojewody ruskiego) wszystkie lubelskie dobra Lanckorońskich przeszły definitywnie w ręce dawnych zastawników, którzy stali się wówczas ich pełnoprawnymi właścicielami³.

Sytuacja materialna Przeclawa Lanckorońskiego uległa zdecydowanej poprawie dzięki korzystnemu ożenkowi. Jego żoną została bowiem Konstancja Teofila Sienieńska h. Dębno. Była ona bardzo daleką krewną jego matki. Pochodziła z tej linii rodziny Sienieńskich, której przedstawiciele władali rodowym Siennem w powiecie radomskim. Jej przodkiem (dziadkiem lub pradziadkiem) był Stanisław Sienieński, który pozostawił po sobie synów Krzysztofa i Andrzeja. Pierwszy z nich objął dobra w powiecie radomskim, a drugi dwie duże wsie, Radlin i Łopiennik (w sumie 29,5 łąnu kmiecego) w województwie lubelskim. Andrzej, ożeniony z Katarzyną Gołuchowską h. Leliwa (2° v. za Marcinem Reyem z Nagłowic), zmarł w 1634 r., pozostawiając po sobie syna Stanisława. Ten

³ Por. AGAD, AZ, nr 358, sygn. 2830, s. 5–10, 22–23, 25–32, 37–39, 41–42, 51, 53–55; Archiwum Państwowe w Lublinie [dalej: APL], Lubelskie grodzkie, Relacje [dalej: LGR], nr 78, k. 327–328, 1002–1002v, 1005v; nr 79, k. 112–115; nr 81, k. 272v; nr 82, k. 1002–1005v; nr 86, k. 762v; nr 93, k. 1043–1050v; Centralne Państwowe Archiwum Historyczne Ukrainy we Lwowie [dalej: CPAH], Sąd Grodzki Przemyski (1462–1784) [dalej: SGP], fond [f.] 13, opis [op.] 1, sygn. 110, s. 644–646 (tu 24 VII 1659 r. Przeclaw Lanckoroński zeznaje, że winien jest Mikołajowi Ossolińskiemu 30 tys. florenów), 1155–1156 (tu Mikołaj Ossoliński jako posesor zastawny wsi Bór i Rybitwy); sygn. 120, s. 1272–1273 (tu 11 VII 1667 r. Joanna z Lanckorońskich Boleszasycka wyraża zgodę na dokonana przez Przeclawa sprzedaż miasteczka Prawno i wsi Mazanów miecznikowi chełmskiemu Stanisławowi Jordanowi), 1391–1392 (tu 29 VII 1667 r. takiej samej zgody na wspomnianą transakcję udzielają Jan Kazimierz, kanonik lwowski i Franciszek Lanckoroński); S. Cynarski, *op. cit.*, s. 150 (tu nieprawdziwa informacja, że dobra w Lubelskiem Przeclaw Lanckoroński otrzymał w wyniku cesji dokonanej przez brata Hieronima i błędny zapis niemal wszystkich nazw miejscowych); Z. Anusik, *Sienieńscy...*, s. 146–150; idem, *Lanckorońscy...*, s. 35–36.

ostatni, żonaty z Anną Michowską h. Rawicz, zmarł bezpotomnie w 1676 r. Krzysztof Sienieński, dziedzic wsi Trzemcha w parafii Sienno, miał z kolei dwóch synów – Krzysztofa i Adama. Pierwszy z nich nie żył już w 1676 r., kiedy to jego brat Adam zgłosił pretenzje do spadku po stryjecznym bracie Stanisławie. Córką któregoś z Krzysztofów (ojca lub syna) była Konstancja Teofila z Sienna Lanckorońska, która wniosła swojemu mężowi wsie Trzemcha i Krzyżanowice w powiecie radomskim. Być może dziedziczyła ona również na Siennie, skąd Przeclaw Lanckoroński pisał w styczniu 1696 r. do Anny z Gnińskich Zamoyskiej. Przeclaw i Konstancja Teofila z Sienna Lanckorońscy mieli tylko jedną córkę, Katarzynę, która została wydana za Piotra Pawła Hadziewicza h. Wieniawa (zm. 1716), stolnika czernihowskiego. Mąż kasztelanki czechowskiej był potomkiem mieszczan lwowskich pochodzenia ormiańskiego, synem nobilitowanego w 1654 r. sekretarza królewskiego Mikołaja i Rozalii Ściborówny. Jediną córką Piotra Pawła i Katarzyny z Brzezia Hadziewiczów była z kolei Anna (zm. 1740), która wyszła w przyszłości za męża za kasztelana żarnowskiego Aleksandra Ścibora Marchockiego h. Ostoja (zm. 1722), syna tego samego Mikołaja, z którym przyjaźnił się niegdyś jej dziadek. Kasztelan czechowski Przeclaw z Brzezia Lanckoroński zmarł przed 17 września 1697 r., kiedy to nominację na opróżniony przez niego urząd otrzymał Jakub Chomentowski. Nie znamy natomiast daty śmierci jego żony. Wiemy jedynie, że żyła ona jeszcze w styczniu 1696 r.⁴

Jan (Jan Kazimierz) z Brzezia Lanckoroński, kolejny syn wojewody ruskiego Stanisława i Aleksandry z Sienieńskich, został przeznaczony przez rodziców do stanu duchownego. Nie zrobił wielkiej kariery, ale skumulował w swoim ręku kilka beneficjów. Był kanonikiem krakowskim i lwowskim (w tej kapitule pełnił funkcję

⁴ Por. AGAD, MK, Sig. 15, s. 3 (tu przywilej na kasztelanię czechowską dla Jakuba Chomentowskiego); P. Lanckoroński do A. Zamoyskiej, Sienno 22 I 1696, AGAD, AZ, nr 358, sygn. 519, s. 28; APL, LGR, nr 63, k. 559–559v; nr 81, k. 27v–28, 53–53v; nr 100, k. 1493v–1494v; *Rejestr poborowy województwa lubelskiego (powiat lubelski i urzędowski z r. 1626, ziemia lukowska z r. 1620)*, oprac. J. Kolasa, K. Schuster, red. S. Ingot, Wrocław 1957, s. 115 (tu jako właściciel Łopiennika i Radlina Andrzej Siemieński zamiast Sienieński); K. Niesiecki, *op. cit.*, t. IV, Lipsk 1839, s. 344; A. Boniecki, *op. cit.*, t. VII, Warszawa 1914, s. 225, 227; idem, *op. cit.*, t. XIII, s. 338; W. Dworzaczek, *op. cit.*, t. II, tabl. 101; M. Bohosiewicz, *Hadziewicz Mikołaj*, [w:] *PSB*, t. IX, Wrocław–Warszawa–Kraków 1960, s. 225–226; S. Cynarski, *op. cit.*, s. 150; *Urzednicy sandomierscy*, nr 132, 1392; *Urzednicy województw kijowskiego i czernihowskiego XV–XVIII wieku. Spisy*, oprac. E. Janas, W. Kłaczewski, Kórnik 2002, nr 1499.

kustosza) oraz scholastykiem sandomierskim i kamienieckim. Z godności scholastyka sandomierskiego zrezygnował w 1659 r. na rzecz krewniaka z linii wodzisławskiej, Wespazjana Lanckorońskiego. W lipcu 1659 r. przejął z rąk starosty knyszyńskiego Mikołaja Ossolińskiego zastawione wcześniej przez ojca wsie Bór *seu* Wola Borowa i Rybitwy w województwie lubelskim. Nie oddał jednak Ossolińskiemu sumy zastawu, tylko miesiąc później w grodzie przemyskim złożył oświadczenie, że winien jest staroście knyszyńskiemu kwotę 6000 florenów. Jak można przypuszczać, obie wsie przekazał wkrótce bratu Przeclawowi, który zawierając w tym samym czasie dwie inne umowy z Ossolińskim, przejął na siebie finansowe zobowiązanie Jana. Wiosną 1674 r. Jan Lanckoroński uczestniczył w zjeździe elekcyjnym pod Warszawą i wraz z województwem podolskim oddał głos na Jana III Sobieskiego. Ostatnie lata życia spędził Lanckoroński we Lwowie, gdzie w 1678 r. witał w imieniu kapituły wjeżdżającego do miasta króla. Tu również, w roku 1679, rozstał się z tym światem. Wspominając o jego śmierci, Jan Tomasz Józefowicz zanotował w swojej kronice: „W tym roku zmarł także Jan Lanckoroński, kustosz kapitulny naszego kościoła, nie bez zostawienia pamiątki i przykładu, że dziedzic tak wielkiego imienia i dóbr, żadnych sprzętów i pieniędzy, a mnóstwo wierzycieli po sobie zostawił”⁵.

Stosunkowo niewiele wiemy również o dokonaniach najmłodszego z synów wojewody ruskiego Stanisława Lanckorońskiego – Franciszka. Ze spadku po rodzicach przypadły mu w udziale wszystkie dobra na Podolu, które współdziedziczył wraz ze starszym bratem Hieronimem. W skład podolskich majątków Lanckorońskich wchodziły miasta Jagielnica z zamkiem, Nowe Brzezie, Żwaniec z zamkiem, Dunajgród z zameczkiem, Barchów *vel* Borszczów z zameczkiem oraz około 45 wsi. W 1664 r. bracia zawarli układ, na mocy którego Hieronim ustąpił na rzecz Franciszka ze

⁵ Por. AGAD, MK, Sig. 1, s. 223 (tu nadanie godności scholastyka sandomierskiego Wespazjanowi Lanckorońskiemu po rezygnacji złożonej przez kanonika lwowskiego Jana Lanckorońskiego); CPAH, SGP, f. 13, op. 1, sygn. 110, s. 639–646, 895–896, 1155–1156 (tu, dnia 25 VIII 1659 r., Jan Lanckoroński odnotowany z tytułem kanonika krakowskiego i scholastyka sandomierskiego); K. Niesiecki, *op. cit.*, t. VI, s. 10; L. Łętowski, *Katalog biskupów, prałatów i kanoników krakowskich*, t. III (*Prałaci i kanonicy krakowscy*), Kraków 1852, s. 229–230; J.T. Józefowicz, *Kronika miasta Lwowa od roku 1634 do 1690*, wyd. M. Piwocki, Lwów 1854, s. 391, 397 (tu przywołany w tekście cytaty); W. Dworzaczek, *op. cit.*, t. II, tabl. 101; A. Przyboś, *op. cit.*, s. 455; S. Cynarski, *op. cit.*, s. 150, 238.

swojej części dziedzictwa po ojcu w zamian za spłatę w wysokości 400 tys. florenów, które miały mu zostać wypłacone do dnia 1 stycznia 1665 r. Wkrótce okazało się jednak, że Franciszek Lanckoroński nie był w stanie wypełnić przyjętego na siebie zobowiązania. Rozległe, ale spustoszone w czasie wojen kozackich majątki nie przynosiły bowiem zbyt dużych dochodów. Jak można przypuszczać, nie radził on sobie również z ich zarządzaniem. Już w 1668 r. zawarł więc z bratem nową umowę, odstępując mu wszystkie pozyskane przed czterema laty dobra na Podolu, a Hieronim zobowiązał się wypłacić mu stosowną rekompensatę w gotówce. Zobowiązania tego starszy z braci nie wypełnił w całości do końca życia Franciszka. Najmłodszy syn hetmana Stanisława Lanckorońskiego nie otrzymał nominacji na jakikolwiek urząd i do końca życia tytułowany był wojewodzicem ruskim. Prawdopodobnie na początku lat siedemdziesiątych XVII w. ożenił się z Heleną Chomentowską h. Lis, wdową po Macieju Pruskim (była jego żoną jeszcze w 1669 r.). Żona Lanckorońskiego pochodziła z rodziny średnioszlacheckiej. Była córką Mikołaja i Krystyny Jacimierskiej h. Sulima. Miała brata Jana i siostrę Teresę, która została wydana za Jana Ołtarzewskiego. Ze związku tego Franciszek Lanckoroński miał dwoje dzieci, syna Mikołaja i córkę Agnieszkę. Oboje zostali wspomniani w testamencie stryja Hieronima. Mikołaj został w przyszłości starostą skalskim. Zmarł bezpotomnie na początku 1706 r. i został pochowany 21 lutego tego roku w Jagielnicy. Był ostatnim męskim potomkiem wojewody ruskiego i hetmana polnego koronnego Stanisława Lanckorońskiego. Jedyne dziecko Franciszka – Agnieszka, już po śmierci ojca i stryja została wydana za Kazimierza Walentego Mierzejewskiego h. Szeliga, cześnika latyczowskiego, a z czasem kasztelana zakroczymskiego, któremu wniosła przejęte po śmierci brata starostwo skalskie. Podawana w literaturze przedmiotu data śmierci Franciszka Lanckorońskiego – rok 1699 – jest nieprawdziwa. Nie żył on już bowiem w czasie, kiedy jego starszy brat sporządził swój testament. Zmarł zatem przed 7 maja 1696 r.⁶

⁶ Por. AGAD, MK 245, s. 35–36 (tu prawo wspólności na starostwie skalskim dla Kazimierza Walentego Mierzejewskiego, cześnika latyczowskiego, męża Agnieszki z Brzezia Lanckorońskiej, synowicy i spadkobierczyni podkomorzego podolskiego Hieronima Lanckorońskiego – wpis z dnia 8 IV 1710 r.); APL, LGR, nr 167, k. 90–90v (tu w testamencie Hieronima dwukrotna wzmianka o tym, że Franciszek Lanckoroński już nie żyje, jak również zapisy na rzecz jego dzieci); CPAH, SGP, f. 13, op. 1, sygn. 109, s. 1105–1109 (tu, w dniu 16 II 1658 r., Jan Kazimierz, kanonik krakowski i kustosz lwowski, Hieronim, podkomorzy podolski, Przeclaw, starosta

Joanna Lanckorońska była młodszą z dwóch córek wojewody ruskiego Stanisława i Aleksandry z Sienna. Już po śmierci rodziców została ona wydana za Andrzeja Świętopełka-Bolestraszyckiego h. Lis (we współczesnych źródłach występował konsekwentnie jako Światopełk-Bolestraszycki), syna Erazma (zm. 1651) i Zofii z Chlewickich h. Odrowąż. Nie znamy daty ich ślubu, ale możemy przypuszczać, że miał on miejsce w pierwszej połowie 1667 r. Dnia 5 marca tego roku Andrzej Bolestraszycki zjawił się bowiem w grodzie przemyskim, by oficjalnie potwierdzić dokonaną przez siebie donację (w istocie zaś sprzedaż) Nowego Miasta Bybla oraz wsi Komarowic i Grodziska na rzecz kasztelana kruszwickiego Samuela Konstantego (używał też imion Konstanty Kazimierz) Szczawińskiego. Transakcję tę przeprowadził samodzielnie, z czego można wnosić, że nie był jeszcze wówczas żonaty. Od dnia 11 lipca 1667 r. we wszystkich wpisach do ksiąg grodzkich w Przemyślu występował już w towarzystwie małżonki. Joanna Lanckorońska wniosła mężowi posag w wysokości 25 tys. florenów. Andrzej Bolestraszycki w latach 1681–1682 został odnotowany w źródłach z (niewątpliwie uzurpowanymi) tytułami podczaszego rożańskiego i podczaszego chełmskiego. Żył jeszcze w 1689 r., kiedy to wziął w zastaw wieś Bachów Wielki. Daty jego śmierci nie znamy. Joanna z Brzezia Bolestraszycka zmarła przed 7 maja 1696 r. Nie żyła już bowiem w czasie sporządzania testamentu przez jej brata Hieronima. W tym samym dokumencie znalazła się wzmianka o tym, że bracia Lanckorońscy nie zdołali wypłacić siostrze za jej życia całego posagu, a brakującą do pełnej sumy resztę mieli otrzymać jej spadkobiercy. Z kontekstu tej wypowiedzi można wnosić, że Andrzej i Joanna z Lanckorońskich Bolestraszyccy pozostawili po sobie jakieś potomstwo⁷.

skalski i Franciszek, wojewodzie ruski Lanckoroński roborują umowę z Mikołajem Ossolińskim pod zakładem 12 tys. florenów); sygn. 120, s. 1391–1392; K. Niesiecki, *op. cit.*, t. VI, s. 10; A. Boniecki, *op. cit.*, t. III, Warszawa 1900, s. 62; idem, *op. cit.*, t. XIII, s. 338; W. Dworzaczek, *op. cit.*, t. II, tabl. 101; A. Przyboś, *op. cit.*, s. 455; S. Cynarski, *op. cit.*, s. 150.

⁷ Por. APL, LGR, nr 167, k. 90 (tu w testamencie Hieronima Lanckorońskiego wzmianka o nieżyjącej już Joannie z Brzezia Bolestraszyckiej i jej spadkobiercach); CPAH, SGP, f. 13, op. 1, sygn. 105, s. 221–222 (tu Andrzej Świętopełk-Bolestraszycki, syn nieżyjącego już Erazma); sygn. 119, s. 303–306, 310–311 (tu wpisy związane ze sprzedażą Nowego Miasta Bybla Szczawińskiemu); sygn. 120, s. 1272–1273, 1275–1276 (tu Andrzej i Joanna z Brzezia Bolestraszyccy, dwa wpisy z 11 VII 1667), sygn. 125, s. 2542–2543; K. Niesiecki, *op. cit.*, t. VI, s. 10; A. Boniecki, *op. cit.*, t. I, Warszawa 1899, s. 375 (tu Andrzej Bolestraszycki,

Tytułowy bohater niniejszego tekstu, Hieronim z Brzezia Lanckoroński jest najbardziej znanym spośród wszystkich synów wojewody ruskiego i hetmana polnego koronnego Stanisława. Od wczesnej młodości służył wojskowo. Już na początku 1649 r. dowodził jako porucznik prywatną (od 1650 r. włączoną w skład armii koronnej) chorągwią kozacką swojego ojca. Na jej czele walczył w obronie oblężonego przez Kozaków i Tatarów Zbaraża. Zimą i wiosną (luty-maj) 1651 r. uczestniczył w wyprawie hetmana polnego koronnego Marcina Kalinowskiego na Ukrainę. W czerwcu (28–30) tego roku wziął udział w zwycięskiej bitwie pod Beresteczkiem. Wiosną 1652 r. znajdował się w grupie wojsk dowodzonej przez swojego ojca w okolicach Kamieńca Podolskiego. Dzięki temu uniknął klęski poniesionej przez hetmana Kalinowskiego w bitwie pod Batohem (2 czerwca 1652 r.) i dokonanej przez Kozaków rzezi polskich jeńców. Jesienią 1653 r. uczestniczył w nieudanej dla armii koronnej kampanii żwanieckiej. Pod Żwańcem został wydany jako zakładnik w ręce Tatarów. W niewoli tatarskiej spędził dwa kolejne lata. Do kraju wrócił dopiero pod koniec 1655 r.⁸

W styczniu 1656 r. zaciągnął własną chorągiew kozacką, na czele której brał udział w walkach ze Szwedami do końca marca 1657 r. Dnia 1 kwietnia tego roku dowodzenie tą chorągwią przejął Eustachy Tyszkiewicz. Po śmierci ojca, który zmarł przed 17 lutego 1657 r., Hieronim Lanckoroński uzyskał przywilej królewski

podczaszy rożański i chełmski); idem, *Herbarz polski. Uzupełnienia i sprostowania do części 1*, Warszawa 1901, s. 242 (tu ojciec Andrzeja Bolestraszyckiego nazwany Erazmem Świętopełkiem Zawadzkiem i wynikająca stąd sugestia, że syn również używał tego nazwiska); idem, *Herbarz...*, t. XIII, s. 337 (tu Andrzej Bolestraszycki nazwany Świętopełkiem Zawadzkiem); W. Łoziński, *Prawem i lewem. Obyczaje na Czerwonej Rusi w pierwszej połowie XVII wieku*, t. I (*Czasy i ludzie*), wyd. 5, Kraków 1957, s. 229 (tu informacja o wysokości posagu Lanckorońskiej, wojewodzianki ruskiej, przy czym Joanna błędnie nazwana Zofią); W. Dworzaczek, *op. cit.*, t. II, tabl. 101 (tu Andrzej Bolestraszycki jako Andrzej Świętopełk Zawadzki); A. Przyboś, *op. cit.*, s. 455 (tu Joanna jako żona Andrzeja Świętopełka Zawadzkiego); S. Cynarski, *op. cit.*, s. 149 (tu także Joanna Lanckorońska wydana za Andrzeja Świętopełka Zawadzkiego).

⁸ Por. APL, LGR, nr 167, k. 90v (tu w testamencie H. Lanckorońskiego mowa o jego uwięzieniu na Krymie); A. Boniecki, *op. cit.*, t. XIII, s. 337 (tu o tym, że nieznan z imienia wojewodzie ruski został w 1653 r. zakładnikiem u Tatarów); J. Wimmer, *Materiały... 1648–1655*, aneks bez paginacji, chorągwie kozackie, nr 59; idem, *Lanckoroński Hieronim*, [w:] *PSB*, t. XVI, s. 441; S. Cynarski, *op. cit.*, s. 151; *Relacje wojenne z pierwszych lat walk polsko-kozackich powstania Bohdana Chmielnickiego okresu „Ogniem i mieczem” (1648–1651)*, oprac. M. Nagielski, Warszawa 1999, s. 167, 263, 352.

na starostwo dymirskie w województwie kijowskim. W roku 1658 otrzymał nominację na urząd podkomorzego podolskiego. Dnia 28 listopada tego roku Jan Kazimierz nadał mu w Toruniu starostwo skalskie, które przez kilka kolejnych lat Hieronim użytkował wspólnie z młodszym bratem Przeclawem. Od stycznia 1659 r. Hieronim Lanckoroński był już rotmistrzem innej, 150-konnej chorągwi kozackiej, którą przejął od starosty piotrkowskiego Jerzego Ossolińskiego. Na jej czele walczył na Pomorzu ze Szwedami pod komendą Jerzego Sebastiana Lubomirskiego. Na sejmie nadzwyczajnym, obradującym w Warszawie od 17 marca do 30 maja 1659 r., Lanckoroński został powołany do komisji mającej wraz z delegatami hospodara sądzić przestępstwa i rozstrzygać inne sąsiedzkie spory na granicy województwa podolskiego z Mołdawią. Na tym samym sejmie, który po zawarciu unii hadziackiej nagradzał Kozaków wiernych Rzeczypospolitej, Dymir z przyległościami został nadany Stefanowi Sulimie. Jako rekompensatę za utratę tej królewskiej przysług przyznano Hieronimowi sumę 10 tys. florenów (złoty) na starostwie skalskim. W konstytucji sejmowej znalazł się zapis, że po jego śmierci tenutę skalską obejmą jego spadkobiercy i będą ją użytkować aż do całkowitej spłaty należnej im sumy. W 1660 r. podkomorzy podolski walczył pod komendą Jerzego Lubomirskiego na Ukrainie, uczestnicząc w zwycięskich bitwach pod Cudnowem i Słobodyszczami. W 1661 r. chorągiew Hieronima przystąpiła do Związku Święconego i trwała w nim aż do jego rozwiązania w 1663 r. Sam Lanckoroński zajmował się w tym czasie innymi sprawami. Na sejmie nadzwyczajnym 1662 r. (obradował w Warszawie od 20 lutego do 2 maja) został ponownie włączony w skład komisji granicznej między Podolem a Mołdawią. W 1663 r. został z kolei wybrany deputatem z województwa podolskiego na Trybunał Koronny. W owym czasie postrzegany był na dworze jako stronnik hetmana polnego koronnego Jerzego Lubomirskiego. Kiedy więc w drugiej połowie 1663 r., wkrótce po rozwiązaniu związków wojskowych, przystąpiono do reorganizacji armii koronnej, aby pozbyć się z niej ludzi związanych ze stojącym na czele antydworskiej opozycji Lubomirskim, chorągiew kozacka dowodzona przez Hieronima Lanckorońskiego została zlikwidowana⁹.

⁹ Por. AGAD, MK, Sig. 1, s. 107 (tu nadanie Hieronimowi starostwa skalskiego); VL, t. IV, s. 287 (tu zapis 10 tys. złotych na starostwie skalskim), 290 (komisja podolsko-mołdawska), 303 (nadanie Dymira Stefanowi Sulimie), 336 (reasumpcja komisji podolsko-mołdawskiej na sejmie 1662 r.); K. Niesiecki, *op. cit.*, t. VI,

W dobie rokoszu Lubomirskiego i wojny domowej w Polsce podkomorzy podolski wycofał się w zacisze domowe. Do służby wrócił pod koniec 1666 r. i na czele nowo zaciągniętej chorągwi kozackiej walczył na Rusi i Ukrainie z Tatarami i Kozakami. Jego chorągiew została jednak zwinięta już w 1667 r. W 1668 r. Hieronim Lanckoroński ożenił się z Joanną Cetnerówną h. Przerowa i użył dla niej *ius communicativum* na starostwo skalskie. W 1671 r. ponownie był rotmistrzem chorągwi kozackiej i brał udział w kampanii przeciwko Piotrowi Doroszence i Tatarom. W grudniu tego roku jego rota poniosła znaczne straty w bitwie pod Trościańcem. W 1672 r., kiedy wybuchła wojna z Turcją, Lanckoroński przebywał w Kamieńcu Podolskim. Kiedy na granicy Podola pojawiła się armia turecka, Lanckoroński na czele trzech chorągwi jazdy usiłował przeszkodzić jej w przeprawie przez Dniestr. Zdradzony jednak przez swoich nadwornych Tatarów, omal nie dostał się do niewoli. W czasie oblężenia twierdzy kamienieckiej przez Turków podkomorzy podolski stał na czele sześćoosobowej rady wojennej. Po kapitulacji Kamieńca w dniu 28 sierpnia 1672 r., wraz z biskupem kamienieckim Wespazjanem Lanckorońskim i generałem ziem podolskich Mikołajem Potockim, witał tureckiego wezyra przebrany (podobnie jak jego dwaj towarzysze) w przysłany przez niego kaftan. Po podpisaniu traktatu buczackiego (18 października 1672 r.) Lanckoroński pozostał (nie wiadomo, czy w pełni dobrowolnie) na Podolu, gdzie pomagał Turkom dokonać spisu jego mieszkańców. W nagrodę uzyskał od wezyra prawo użytkowania swoich podolskich majątków. Dość szybko zdecydował się jednak na opuszczenie ziem, które przeszły pod panowanie sułtana.

s. 10; *Słownik geograficzny Królestwa Polskiego i innych krajów słowiańskich* [dalej: SGKP], red. B. Chlebowski, F. Sulimierski, W. Walewski, t. II, Warszawa 1881, s. 246 (hasło: Dymir); A. Boniecki, *op. cit.*, t. XIII, s. 337; W. Dworzaczek, *op. cit.*, t. II, tabl. 101; J. Wimmer, *Materiały... 1655-1660*, aneks bez paginacji, chorągwie pancerne (kozackie), nr 50, 78; idem, *Lanckoroński...*, s. 441; K. Chłapowski, *Realizacja reform egzekucji dóbr 1563-1665. Sprawa zastawów królewskich małopolskich*, Warszawa 1984, s. 117, 123-124; idem, *Starostwo w Małopolsce 1565-1668*, [w:] *Spółeczeństwo staropolskie*, t. IV, red. A. Izydorczyk, A. Wyczański, Warszawa 1986, s. 145; S. Cynarski, *op. cit.*, s. 151-152; M. Nagielski, *Druga wojna domowa w Polsce. Z dziejów polityczno-wojskowych Rzeczypospolitej u schyłku rządów Jana Kazimierza Wazy*, Warszawa 2011, s. 192-193; Z. Chmiel, *Udział Lanckorońskich w wojnach prowadzonych przez Rzeczpospolitą w okresie hetmaństwa Jana Sobieskiego*, [w:] *Marszałek i hetman koronny Jan Sobieski*, red. D. Milewski, Warszawa 2014, s. 279; *Chronologia sejmów...*, s. 163, 165.

W lutym 1673 r. był już w Krakowie, gdzie 20. tego miesiąca otrzymał list przypowiedni na 100-konną rotę pancerną (kozacką) po Achacym Pisarskim. Uczestniczył w obradach sejmu pacyfikacyjnego (12 marca – 13 kwietnia 1673 r.), gdzie domagał się zakończenia sporów wewnętrznych i przygotowania kraju do wojny. Na czele swojej chorągwi wziął udział w zwycięskiej bitwie z Turkami pod Chocimiem (11 listopada 1673 r.), potem zaś, w związku z wyjazdem z obozu większości wyższych dowódców, objął komendę nad kilkusetosobowym zgrupowaniem jazdy i dragonii na zachodnim Podolu. Podkomorzy podolski uczestniczył też w kampanii 1674 r., czyniąc wypadki mające utrudnić komunikację Kamieńca z jego mołdawskim zapleczem. Zimą 1675 r. dowodził wraz z Marcinem Boguszem grupą 15 chorągwi i 5 regimentów piechoty blokujących twierdzę kamieniecką. Latem tego roku walczył z kolei na Rusi Czerwonej w składzie osłaniającej Lwów grupy chorążego koronnego Mikołaja Sieniawskiego. W 1676 r. przetrzebiona w walkach chorągiew Lanckorońskiego została rozwiązana. Swoją ostatnią chorągiew kozacką podkomorzy podolski utworzył w 1683 r. i na jej czele wziął udział w wyprawie wiedeńskiej. Uczestniczył również w wyprawie żwanieckiej w 1684 r. Później znacznie ograniczył swoją aktywność wojskową. Pozostając w służbie do końca jego życia chorągwią dowodził już tylko sporadycznie, przekazując faktyczną komendę nad tym oddziałem porucznikowi Stanisławowi Chomentowskiemu¹⁰.

Dzięki długoletniej służbie wojskowej Hieronim Lanckoroński nabrał znacznego doświadczenia i stał się cenionym dowódcą jazdy, czego dowodem było powierzanie mu komendy nad całymi grupami kawalerii. Był również dość popularny wśród szlachty, która na

¹⁰ Por. AGAD, MK, Sig. 13, s. 58 (tu list przypowiedni na rotę pancerną po Achacym Pisarskim); APL, LGR, nr 167, k. 90v (tu w testamencie H. Lanckorońskiego wzmianka o jego udziale w kampanii żwanieckiej); K. Pułaski, *Szlachta podolska w czasie zaboru tureckiego (1672–1699)*, [w:] idem, *Szkice i poszukiwania historyczne*, Ser. II, Petersburg 1898, s. 226–228; A. Boniecki, *op. cit.*, t. XIII, s. 337; J. Wimmer, *Wojsko polskie w II połowie XVII wieku*, Warszawa 1965, s. 167, 170, 175; idem, *Lanckoroński...*, s. 441; J. Pajewski, *Buńczuk i koncerz. Z dziejów wojen polsko-tureckich*, wyd. 3, Warszawa 1978, s. 155; J. Woliński, *Z dziejów wojen polsko-tureckich*, Warszawa 1983, s. 26, 34, 69, 81, 95, 151; S. Cynarski, *op. cit.*, s. 152–155; J. Stoliczka, *Egzulanci podolscy (1672–1699). Znaczenie uchodźców z Podola w życiu politycznym Rzeczypospolitej*, Kraków 1994, s. 19, 61; Z. Chmiel, *op. cit.*, s. 280–285; *Chronologia sejmów...*, s. 182; *Akta sejmikowe województwa bełskiego. Lata 1656–1695*, wyd. M. Zwierzykowski, R. Kołodziej, A. Kamiński, Kraków 2022, s. 462.

sejmikach domagała się wynagrodzenia jego zasług. Kolejni panujący dość skąpo obdarzali go jednak swoimi łaskami. Podkomorzym podolskim pozostał Lanckoroński do końca swego życia. Oprócz starostwa skalskiego, bardzo długo nie użytkował również żadnej innej królewskiej. Przed 1666 r. uzyskał natomiast odszkodowanie za swój długi pobyt w niewoli tatarskiej. Była to kwota 20 tys. złotych, którą zabezpieczono na tenucie skalskiej. W sumie zatem miał on na Skale, oprócz dożywocia, zapis 30 tys. złotych (na sumę tę składało się odszkodowanie za niewolę tatarską i przyznana mu wcześniej rekompensata za utracone starostwo dymirskie) i prawo przekazania tej królewskiej swoim spadkobiercom (mieli ją użytkować do czasu spłacenia przez skarb państwa całej tej należności). Przez większość życia borykał się Lanckoroński z poważnymi trudnościami materialnymi. Ze schedy po rodzicach objął wraz z młodszym bratem Franciszkiem dobra podolskie (5 miast i około 45 wsi). W 1664 r. zawarł z nim (znany nam już) układ, na mocy którego zrezygnował z prawa do tych majątków w zamian za spłatę w wysokości 400 tys. złotych. Już w 1668 r. sytuacja uległa jednak odwróceniu – to Hieronim objął całość dóbr podolskich, a Franciszek ustąpił z nich w zamian za rekompensatę w gotówce. Nie znamy niestety wysokości zobowiązania, jakie przyjął wówczas na siebie podkomorzy podolski, ale wiemy, że nie zdołał on wypłacić młodszemu bratu całej należnej mu sumy do końca jego życia. Nie wydaje się to jednak dziwne, zważywszy na fakt, że dobra Lanckorońskich na Podolu były wówczas bardzo zniszczone i niemal wyludnione. W 1661 r. w 50 należących do Hieronima i Franciszka osadach (znaczna ich część była wówczas niezamieszkała) odnotowano zaledwie 160 dymów. I chociaż był to jeden z trzech (obok dóbr Stanisława Koniecpolskiego i Mikołaja Sieniawskiego) największych majątków ziemskich w województwie podolskim, to jego realna wartość była niewielka, a właściciele mogli liczyć na bardzo ograniczone dochody. Niewielki wpływ na ich zwiększenie miał uzyskany przez podkomorzego podolskiego w marcu 1672 r. przywilej na organizowanie jarmarków w Jagielnicy. Podobnie wyglądała sytuacja w starostwie skalskim. W 1665 r. jedynym użytkownikiem tej tenuty był już Hieronim Lanckoroński, który spłacił wcześniej brata Przeclawa. W całej dzierżawie odnotowano jednak zaledwie 31 dymów (15 w miasteczku Skale i 16 we wsi Kołodróbka). Cztery inne wsie tego starostwa były niezamieszkałe (trzy kolejne zostały wcześniej nadane innym użytkownikom), mieszkańcy

Skąły zostali na 12 lat zwolnieni z wszelkich świadczeń, a chłopcy z Kołodróbki byli zobowiązani (w istocie tylko w teorii) do odrabiania pańszczyzny na leżących odłogiem polach folwarku skalskiego. Jedynym realnym źródłem dochodu starosty był młyn pod spustoszonego zamkiem w Skale, który przynosił 100 złotych rocznie. Od tej też kwoty wyliczono obciążenia tenuty skalskiej: 20 złotych starej i 20 złotych nowej kwarty. Sytuację majątkową podkomorzego podolskiego poprawiło niewątpliwie zawarte w 1668 r. małżeństwo. Joanna z Cetnerów, córka kasztelana halickiego Aleksandra Cetnera (zm. 1675) i jego żony, kasztelanicy lwowskiej Anny Zamoyskiej h. Jelita, wniosła mu bowiem w posagu 50 tys. złotych w gotówce, nie licząc kosztowności i wyprawy. W 1676 r. (po śmierci swojego ojca) Joanna z Cetnerów Lanckorońska objęła natomiast w posiadanie dobra korczyńsko-piratyńskie (1 wieś cała i 6 części wsi) w województwie bełskim. Na dobrach tych podkomorzy podolski otrzymał zapis dożywocia. Dodajmy także, że umierając w 1676 r., bardzo daleki krewny Hieronima, kasztelanicy halicki Wacław Bąk Lanckoroński zapisał mu w testamencie swoją włość witkowską (miasto Witków i 4 wsie) w województwie bełskim. Ponieważ jednak dożywocie na tych dobrach miała wdowa po Wacławie, Anna z Wielhorskich (zm. 1699), która przeżyła podkomorzego podolskiego, nigdy nie wszedł on w ich realną posesję¹¹.

¹¹ Por. AGAD, MK, Sig. 12, s. 142 (tu wydany w dniu 9 III 1672 r. przywilej na jarmarki we wsi Jagielnica); Lustracje, dz. XVIII, 74, s. 285–287 (tu lustracja tenuty skalskiej z 1665 r.); APL, LGR, nr 167, k. 89v (tu w testamencie H. Lanckorońskiego wzmianka o zapisaniu przez niego Joannie Cetnerównie sumy 100 tys. złotych zabezpieczonej na dobrach podolskich, z czego można wnosić, że była to oprawa posagu w podwójnej wysokości), 90v (tu o zapisanych mu przez „stryja” dobrach Witków); K. Niesiecki, *op. cit.*, t. VI, s. 10 (tu mylne przypuszczenie, że Joanna Cetnerówna była córką Jana, starosty lwowskiego); *Lauda sejmików ziemi dobrzyńskiej*, wyd. F. Kulczycki, Kraków 1887, s. 57 (tu w laudum z roku 1666 prośba o uwolnienie starostwa skalskiego od stacji i chlebów żołnierskich oraz wzmianka o zapisanej Hieronimowi na tej tenucie sumie 30 tys. florenów); *SGKP*, t. X, Warszawa 1889, s. 643 (hasło: Skąły); K. Pułaski, *op. cit.*, s. 228–229 (tu informacje o zaleceniu Lanckorońskiego łasce królewskiej przez egzulancki sejmik podolski w latach 1676, 1689 i 1695); A. Boniecki, *op. cit.*, t. II, Warszawa 1900, s. 327 (tu brak informacji o tym, że Joanna była córką Aleksandra Cetnera); idem, *op. cit.*, t. XIII, s. 337; W. Dworzaczek, *op. cit.*, t. II, tabl. 101; J. Wimmer, *Lanckoroński...*, s. 441; J. Stolicki, *op. cit.*, s. 105 (tu liczba dymów w podolskich dobrach Lanckorońskiego w 1661 r.); S. Cynarski, *op. cit.*, s. 150, 155 (z błędami i nieprawdziwą informacją, jakoby Hieronim Lanckoroński posiadał jakieś dobra w województwie krakowskim); J. Stolicki, *op. cit.*, s. 30 (tu o zaleceniu Hieronima Lanckorońskiego do nagrody przez sejmiki lubelski, proszowski,

W styczniu 1676 r. Lanckoroński został wybrany posłem ze swojego województwa (przez zgromadzoną na egzulanckim sejmiku w Haliczu szlachtę podolską) na sejm koronacyjny Jana III Sobieskiego (obradował w Krakowie od 4 lutego do 4 kwietnia 1676 r.). Reprezentował też swoje województwo na sejmie nadzwyczajnym w 1677 r. (obradował w Warszawie od 14 stycznia do 27 kwietnia 1677 r.). W 1679 r. powracający do kraju z długiej misji w Stambule (od 24 czerwca 1677 r. do 12 grudnia 1678 r.) wojewoda chełmiński Jan Gniński przywiózł do Warszawy potwierdzenie prawa podkomorzego podolskiego do użytkowania dóbr znajdujących się pod panowaniem tureckim. Korzystając z tego przywileju, w kolejnych latach Lanckoroński bywał dość częstym gościem w rodowej Jagielnicy. Zniszczone i wyludnione dobra jagielnickie odzyskał (*de facto*, ale nie *de iure*) w 1684 r., kiedy to wojska polskie zajęły niemal całe Podole i rozpoczęły systematyczną blokadę tureckiego garnizonu w Kamieńcu. Po śmierci pierwszej żony (nie znamy niestety daty jej zgonu) Hieronim Lanckoroński zdecydował się na drugi ożenek. Dnia 20 sierpnia 1684 r. poślubił w Rzecznio-wie (powiat radomski województwa sandomierskiego) Ludwikę Klarę z Wielkiego Chrzastowa Wierzbowską h. Jastrzębiec. Była ona córką wojewody sieradzkiego Hieronima (zm. 1665) i jego drugiej żony, kuchmistrzanki litewskiej Katarzyny Konstancji Giniwł-Piotrowskiej h. własnego (1634–1710), wdowy po kasztelanie rawskim Samuelu Stanisławie Nadolskim (zm. 1655). W chwili ślubu panna młoda miała 19 lat (urodziła się 12 sierpnia 1665 r.), a jej matka była zamężna po raz trzeci (od 1668 r.) za kasztelanem wojnickim Stanisławem Skarszewskim (zm. 1685). Wesele, zorganizowane przez brata Ludwiki – Stanisława Wierzbowskiego, kosztowało podobno 5000 złotych. Wojewodzianka sieradzka wniosła mężowi w posagu 30 tys. złotych oraz klejnoty i wyprawę. W owym czasie podkomorzy podolski był już związany ze swoim możliwym krewniakiem, wojewodą lubelskim (od 1685 r. podskar-bim wielkim koronnym) Marcinem Zamoyskim (zm. 1689), IV ordynatem na Zamościu, synem kasztelana czernihowskiego Zdzisława

wiszeński i opatowski w 1678 r.), 96 (tu o podobnej uchwale egzulanckiego sejmiku w Haliczu w 1693 r.); W. Bondyra, *Własność ziemska w województwie bełskim w czasach saskich*, Lublin 2015, s. 78 (tu Joanna Lanckorońska błędnie nazwana siostrą, a nie córką Aleksandra Cetnera, a jej mąż Bakiem Lanckorońskim zamiast Lanckorońskim); *Akta sejmikowe województwa bełskiego...*, s. 377 (tu w instrukcji dla posłów na sejm 1669 r. zalecenie poparcia starań o nagrodzenie zasług Hieronima).

(zm. 1670) i chorążanki lwowskiej Anny Lanckorońskiej (była ona stryjeczną siostrą ojca Hieronima, wojewody ruskiego Stanisława). Lanckoroński dzierżawił początkowo klucz turobiński ordynacji zamojskiej, a najpóźniej w 1687 r. przejął w dzierżawę (tym razem wraz z żoną) klucz gorajski. W Goraju gospodarował przez kolejnych 10 lat, aż do śmierci. W połowie lat osiemdziesiątych XVII w. podkomorzy podolski był już z całą pewnością, w pełnym znaczeniu tego terminu, klientem IV ordynata na Zamościu, a po zgonie podskarbiego wielkiego koronnego w 1689 r., on i jego małżonka weszli w podobną relację z wdową po Marcynie Zamoyskim, Anną z Gnińskich¹².

W końcu listopada 1685 r. teściowa Hieronima, wtedy już wdowa po zmarłym w dniu 4 kwietnia tego roku kasztelanie wojnickim Stanisławie Skarszewskim, uzyskała zgodę króla na wydzierżawie-

¹² Por. Hieronim Lanckoroński do Marcina Zamoyskiego, Goraj 9 XII 1688 oraz bez miejsca i daty, AGAD, AZ, nr 358, sygn. 478, s. 5, 7–8 (tu o dzierżawie klucza turobińskiego); Ludwika Lanckorońska do Anny Zamoyskiej, Goraj 17 X 1691, AZ, nr 358, sygn. 519, s. 2–4; H. Lanckoroński do A. Zamoyskiej, Lublin 13 VII 1692, Goraj 28 I 1693, 9 V 1695 i 26 I 1696, *ibidem*, s. 7, 13–14, 26, 29–30; APL, LGR, nr 167, k. 89 (tu w testamentie H. Lanckorońskiego wzmianka o 30 tys. złotych posagu jego drugiej żony); K. Niesiecki, *op. cit.*, t. IX, Lipsk 1842, s. 318–319 (tu H. Lanckoroński błędnie nazwany podkomorzym krakowskim); S. Wierzbowski, *Konnotata wypadków w domu i kraju zaszytych od 1634 do 1689*, wyd. J.K. Załuski, Lipsk 1858, s. 121, 194, 212 (tu informacja, że Hieronim i Ludwika Lanckorońscy mieszkali już w Goraju w 1687 r.); K. Pułaski, *op. cit.*, s. 228; A. Boniecki, *op. cit.*, t. XIII, s. 337 (tu błędne imię drugiej żony Hieronima – Katarzyna zamiast Ludwika); W. Dworzaczek, *op. cit.*, t. II, tabl. 101; J. Wimmer, *Lanckoroński...*, s. 441; A. Rachuba, *Piotrowski (właściwie Ginwił Piotrowski) Mikołaj*, [w:] PSB, t. XXVI, Wrocław 1981, s. 498; M. Nagielski, *Skarszewski Stanisław*, [w:] PSB, t. XXXVIII, Warszawa–Kraków 1997–1998, s. 50; J. Stoliccki, *op. cit.*, s. 109 (tu o potwierdzeniu w Stambule prawa użytkowania przez H. Lanckorońskiego jego dóbr podolskich); S. Cynarski, *op. cit.*, s. 155 (z błędami); Z. Anusik, *Zapomniana panna Lanckorońska. Przyczynek do genealogii kilku rodów kresowych*, „Przegląd Nauk Historycznych” 2017, R. XVI, nr 1, s. 322 (tu informacja, że kasztelan czernihowski Zdzisław Zamoyski, ojciec IV ordynata zamojskiego, był prawnukiem Anny Lanckorońskiej, córki protoplasty linii jagiellnickiej, starosty skalskiego Hieronima, prapradziadka podkomorzego podolskiego); idem, *Lanckorońscy...*, s. 21–23 (tu informacje o dziadkach IV ordynata zamojskiego, chorążym lwowskim Mikołaju Lanckorońskim i Annie ze Stanisławskich oraz o jego rodzicach, Zdzisławie Zamoyskim i Annie z Lanckorońskich); B. Popiołek, *Dobrodziejki i klienci. Specyfika patronatu kobiecego i relacji klientalnych w czasach saskich*, Warszawa 2020, s. 224–225 (tu fragment listu H. Lanckorońskiego do A. Zamoyskiej napisanego w Goraju 26 I 1696 r. z błędną datą – 26 I 1697 – i zupełnie chybioną sugestią, że dopiero wówczas Lanckoroński zaoferował ordynatowej swoje usługi na sejmikach przedsejmowych); *Chronologia sejmów...*, s. 190, 193.

nie podkomorzemu podolskiemu i jego małżonce starostwa drohobyckiego. Wkrótce potem Lanckorońscy objęli w posesję tę królewszczyznę i trzymali ją na bardzo korzystnych warunkach przez kolejnych sześć lat. W 1689 r. Hieronim i Ludwika Lanckorońscy nabyli starostwo zawichojskie, które objęli jednak w realną posesję dopiero w roku 1692. Zaraz po nabyciu tej niewielkiej tenuty (2 wsie i 1 folwark) podkomorzy podolski podjął, zakończone ostatecznie niepowodzeniem, starania o przeniesienie na tę dzierżawę sum zapisanych na zrujnowanej Skale. Uzyskał również zgodę króla na założenie obok Zawichostu, który był własnością klasztoru klarysek w Krakowie, nowego miasta o nazwie Staroścín. Fundacji tej nie zdażył jednak zrealizować. W 1691 r. Hieronim Lanckoroński po raz drugi i ostatni sprawował funkcję deputata z województwa podolskiego w Trybunale Koronnym. W 1696 r. wszystkie swoje dobra dziedziczne na Podolu, jak również trzymane dożywotnio majątki pierwszej żony w województwie bełskim, sprzedał (transakcję sfinalizowano ostatecznie w Krakowie 22 czerwca) dalekiemu krewnemu z linii wodzisławskiej, staroście stobnickiemu Franciszkowi Lanckorońskiemu. Zastrzegł jednak dożywotnią posesję wszystkich dóbr dla siebie, a majątności podolskich dla swojej małżonki. W dniu 7 maja 1696 r. sporządził w Lublinie testament (donację swoich posiadłości na rzecz starosty stobnickiego uważał już wówczas za sprawę definitywnie przesądzoną). Podkomorzy podolski zmarł bezpotomnie w styczniu 1697 r. w Zawichoście (nie żył już 1 lutego tego roku, kiedy oblatowano jego testament w grodzie lubelskim). Kazał się pochować w kościele Bernardynów w Sokalu. Jak się jednak wydaje, wdowa nie spełniła tego życzenia. W marcu 1697 r. szykowała się bowiem do zorganizowania pogrzebu męża w Zawichoście. W liście pisanym do ordynatowej Anny z Gnińskich Zamoyskiej prosiła o przysłanie do Zawichostu kucharza, piekarza, kredencera z cyną oraz kilkunastu dragonów potrzebnych do utrzymania porządku. Zabiegała także o pomoc w zdobyciu kiry do obicia kościoła, który zamierzała zwrócić kupcom po uroczystości. Ludwika Klara z Wierzbowskich Lanckorońska przed 1701 r. wyszła ponownie za mąż za kasztelana rawskiego Hieronima Załuskiego h. Junosza (1657–1714), któremu urodziła syna Jana Prospera (zm. 1745), w przyszłości kuchmistrza litewskiego. Data śmierci Ludwiki Klary z Wielkiego Chrzastowa Wierzbowskiej nie jest znana¹³.

¹³ Por. AGAD, MK, Sig. 14, s. 29 (tu zgoda króla na wydzierżawienie przez kasztelanową wojnicką starostwa drohobyckiego zięciowi, nazwanemu błędnie

* * *

Edytowany dokument opracowano zgodnie z zaleceniami instrukcji wydawniczej Kazimierza Lepszego¹⁴, z pewnymi jednak, niewielkimi modyfikacjami. Zgodnie z dominującą ostatnio tendencją w tego typu wydawnictwach nie dokonano pełnej modernizacji pisowni wyrazów staropolskich, zachowując ich cechy językowe. W związku z tym, bez zmian pozostawiono końcówki: ej, em, emi, ie, ję. Nie zmieniano również litery „ę” na „ą”, jak wypadałoby to zrobić zgodnie z zasadami współczesnej ortografii. Samogłoski „y” oraz „i” oddano zgodnie z obecnie obowiązującymi regułami. Bez zmian pozostawiono słowa „niegdy”, „naprzód”, „potym”, „summy”, „obrońce”, „przynamniej”, „spólna” itp. Uzupełniono pomijane czasami w tekście litery diakryzowane, takie jak „ą”, „ć”, „ę”, „ł”, „ń”, „ś”, „ź”, „ż”. Do tekstu wprowadzono znaki interpunkcyjne i akapity. Dokonano modernizacji pisowni wszystkich imion, nazwisk i nazw miejscowych. Wielkich i małych liter użyto zgodnie ze współczesnymi zasadami. Rozwinięto abrewiacje, rozwiązano większość skrótów, ujednolicono formy grzecznościowe, uzupełniono pominięte przez pisarza litery. W nawiasach kwadratowych zaznaczono początek nowej strony w oryginale, jak również nieliczne pominięcia w tekście. W przypisach rzeczowych dokonano identyfikacji występujących w tekście postaci i nazw miejscowych.

Przeclawem, i córce, Żółkiew 26 XI 1685 r.); L. Lanckorońska do A. Zamoyskiej, Zawichost 11 III 1697, AGAD, AZ, nr 358, sygn. 519, s. 53; APL, LGR, nr 167, k. 89v (tu wzmianka o tym, że Lanckorońscy dzierżawili Drohobycz z przyległościami przez 6 lat); K. Niesiecki, *op. cit.*, t. IX, s. 318–319; idem, *op. cit.*, t. X, Lipsk 1845, s. 32–33; S. Wierzbowski, *op. cit.*, s. 198 (tu o śmierci Stanisława Skarszewskiego, kasztelana wojnickiego); SGKP, t. XIV, Warszawa 1895, s. 489–490 (hasło: Zawichost); K. Pułaski, *op. cit.*, s. 228 (tu o wsparciu egzulanckiego sejmiku podolskiego dla zabiegów o przeniesienie zapisów dla H. Lanckorońskiego ze Skąły na Zawichost); A. Boniecki, *op. cit.*, t. XIII, s. 337; W. Dworzaczek, *op. cit.*, t. II, tabl. 101; J. Wimmer, *Lanckoroński...*, s. 441; S. Cynarski, *op. cit.*, s. 155–156 (z błędami); M. Nagielski, *Skarszewski...*, s. 50; W. Bondyra, *op. cit.*, s. 78 (tu informacja, że dobrami w województwie bełskim wniesionymi Hieronimowi przez Joannę Cetnerównę władał później Franciszek Lanckoroński, a następnie również jego spadkobiercy).

¹⁴ *Instrukcja wydawnicza dla źródeł historycznych od XVI do połowy XIX wieku*, red. K. Lepszy, Wrocław 1953.

ANEKS

**Testament podkomorzego podolskiego
Hieronima z Brzezia Lanckorońskiego sporządzony
w Lublinie w dniu 7 maja 1696 r.**

Oryg.: Archiwum Państwowe w Lublinie, Lubelskie grodzkie, Relacje, nr 167, k. 88v–91 (oblata 1 lutego 1697 r.); dokument podał do akt urodzony Maciej Baczyński.

[k. 88v] W imię Ojca i Syna i Ducha Świętego. Ja, Hieronim z Brzezia Lanckoroński, podkomorzy województwa podolskiego, niegdy śp. Pana Stanisława z tegoż Brzezia Lanckorońskiego, wojewody ziem ruskich, hetmana wielkiego koronnego¹, z niegdy JW Jejmność Panią Aleksandrą Sienieńską² spółdony syn, idąc za woli Bożej wyrokami, których się żaden śmiertelności podległy człowiek uchronić nie może, i tego Pana, na którego skinienie nie tylko *cardines coeli*, ale też *elementa* i wszystkie rzeczy stworzone bieg przyrodzony tracić i upadać muszą, ostatniego jako śmiertelni czekając edyktu, nie tylko każdego momentu, ale osobliwie, wybierając się na wojnę przeciwko nieprzyjacielowi Krzyża Świętego, bisurmaninowi, za dostojęństwo Majestatu Boskiego, wiary, Kościołów Świętych i Ojczyzny miłej całość, *quo me fata vocant*, zdrowy będąc na umyśle i ciele, taką czynię fortuny mojej, mnie od Boga Stwórcy mego do szafunku doczesnego powierzonej, tudzież wszystkich interesów domowych i rzeczy ruchomych *in omnes eventus* dyspozycją³. A naprzód jeśliby przyszło na tej wojnie lub też z woli Bożej *alio* za to dług śmiertelności wypłacić, tedy duszę moję grzeszną w ręce Pana i Stwórcę mego oddaję, pokornie prosząc przy wyznaniu wiary świętej prawdziwej katolickiej rzymskiej (w której jako urodziłem się, tak żyć i umierać pragnę), aby nie według ciężkości grzechów moich, ale według miłosierdzia swego z nią miłościwie postąpić

¹ Stanisław z Brzezia Lanckoroński h. Zadora (zm. 1657), syn chorążego podolskiego Jana i Barbary z Kalinowskich h. Kalinowa, wojewoda ruski i hetman polny koronny, ojciec Hieronima.

² Aleksandra Sienieńska h. Dębno, córka kasztelana lubelskiego Zbigniewa i jego pierwszej żony, Anny Leńkówny z Rokitnicy h. Rawicz, żona Stanisława Lanckorońskiego, matka Hieronima.

³ Należy przypuszczać, że początkowy fragment edytowanego testamentu został przeniesiony *in extenso* z poprzedniego, sporządzonego przez Hieronima Lanckorońskiego przed jego udziałem w odsieczy Wiednia w 1683 r.

raczył, któremu jako Stwórcy swemu w ręce oddaję. Ciało moje jako z ziemi uformowane, ziemi oddaję i proszę, aby było pochowane w Sokalu⁴ u ojców bernardynów bez wszelkiej apparencyi i pompy, przy mszach świętych jako najwięcej być może. I ten ostatni obrządek koło duszy i ciała mego, aby był wykonany [przez] miłościwą JM Panią Ludowikę Wierzbowską⁵, śp. Jaśnie Wielmożnego JM Pana wojewody sieradzkiego córkę⁶, a kochaną małżonkę moją, w tym obowiązuję. Do tegoż kościoła, tam gdzie [k. 89] ciało moje leżeć będzie, dwanaście tysięcy złotych polskich z dóbr moich dziedzicznych podolskich, gdy od nieprzyjaciela Krzyża Św. rekuperowane będą, *in vim foundationis perpetuus* tak za dusze Ś. Pamięci rodziców moich, jako i moja, leguję. Co, aby tym snadniej ta moja fundacyja do skutku przyszła, w dyspozycyją do rozporządzenia na potym oblig miełej, kochanej małżonce mojej, a *in casu fatuum* jej, sukcesorowi memu, któremu dobra moje podolskie z dyspozycyi prawa pospolitego *in genere* wszystkie rezygnowane będą (jako o tym obszerniej *codicilli* przeze mnie pisane świadczą) zlecam i oddaję. Więcej legat nie czynię, ale miłej małżonki, przez miłość tę, którą mi za żywota świadczy upraszam i obliguję, aby i po śmierci w niej nie ustając, za duszę moję ofiarami strasznemi i jałmużnami, Majestat Boski błagać i dobrze czynić nie ustawała.

Uznając ja teźże kochanej małżonki mojej stateczną ku sobie miłość i wszelką małżeńską obserwancyją, tudzież około zdrowia mego pieczołowanie, jako też koło krwawej substancyi, trudy i starania jej, w rekompensę czego rzeczy wszystkie ruchome moje, którekolwiek własną pracą po wygnaniu podolskim spólnie z pomienioną małżonką moją nabyłem, jako też które z Podola z sobą mogłem wyprowadzić, w stadach, w koniach, cugach, bydłach, szatach, futrach, rynsztunkach, klejnotach, w złocie, srebrze, obiciach, które za staraniem spólnym nabyliśmy, także w cynie, w miedzi, spiży, zgoła im *qua suis materia et forma, specie et genere* zostaje, także summy z arend spólną pracą (bo inszych

⁴ Sokal, miasto w województwie i powiecie bełskim, stolica niegrodowego starostwa sokalskiego.

⁵ Ludwika Klara z Wielkiego Chrzastowa Wierzbowska h. Jastrzębiec (ur. 1665), pogrobowa córka Hieronima, wojewody sieradzkiego i wielkorządcy krakowskiego oraz Katarzyny Konstancji z Ginwił-Piotrowskich h. własnego, druga żona Hieronima Lanckorońskiego.

⁶ Hieronim z Wielkiego Chrzastowa Wierzbowski h. Jastrzębiec (zm. 1665), syn kasztelana inowłodzkiego Mikołaja i Urszuli Grudzińskiej h. Grzymała, wojewoda sieradzki i wielkorządca krakowski.

w depozycie nie było, ani [wyraz nieczytelny] nabyte), tudzież intraty wszelkie arendowne *ad presens* miane i na potym mające [być], zboża, krescencyje *in genere* wszystkie ozime i jare, osiewki, sprzęty domowe, wiecznemi czasy dają, daruję, ani sukcesorowie moi o to kochaną małżonkę moję żadnym wymyślnym sposobem ani prawem *impetere* mają, ani powinni będą pod surową sądów Boskich sprawiedliwością. Teżże małżonce mojej kochanej tak dożywocie na wszystkich dobrach moich dziedzicznych, zastawnych i summach wszelkich mających w krajach podolskich zawojowanych i tu w Ojczyźnie mianych, jako reformacją za summę gotową złotych polskich trzydzieści tysięcy (oprócz klejnotów wyprawy) *realiter* powzięta, tudzież zapis drugi względem arendy sześćoletniej starostwa drohobyckiego⁷ przez JW Jejmość Panią kasztelanową wojnicką⁸, matkę i dobrodziejkę, ze wszystkimi przynależnościami i intratami puszczonej *malo simplicis debiti, coram actis authenticis Regni* przeze mnie na sto tysięcy złotych [k. 89v] polskich, w grodach *ni fallor*, bełskim i lubelskim na dobrach wzwyż mianowanych *generaliter* wszystkich zeznane *in omnibus punctis, clausulis, articulis cogamentis i universis* apróbuję i zatwierdzam tą ostatnią wolą moją oraz do zniesienia tych ciężarów sukcesora mego i jego na potym sukcesorów miłością moją wiąże i obliguję.

Co się zaś tycze klejnotów i rzeczy ruchomych śp. JM Paniej Joanny Cetnerówny⁹, pierwszej małżonki mojej mielej, taką dają informacją: klejnoty do Częstochowy¹⁰ jadąc, wzięła do przerabiania do Krakowa. Te jej *casu fatali* w Dębicy¹¹, w drodze na noclegu są wszystkie ukradzione. Rzeczy zaś ruchome, jako to szaty, namioty *et id genus* z woli jej ostatniej i ordynacyi do kościołów

⁷ Starostwo drohobyckie, niegrodowa tenuta w powiecie przemyskim, województwie ruskim ze stolicą w mieście Drohobycz. W jej skład wchodziło 1 miasto i 13 wsi.

⁸ Katarzyna Konstancja Ginwił-Piotrowska h. własnego (1634–1710), córka kuchmistrza litewskiego Mikołaja i Małgorzaty Konstancji z Wolfów von Ludinghausen, 1° v. za kasztelanem rawskim Samuelem Nadolskim, 2° v. za wojewodą sieradzkim Hieronimem Wierzbowskim, 3° v. za kasztelanem wojnickim Stanisławem Skarszewskim. Matka Ludwiki Klary Wierzbowskiej, teściowa Hieronima Lanckorońskiego.

⁹ Joanna Cetnerówna h. Przerowa, córka kasztelana halickiego Aleksandra i Anny Zamoyskiej h. Jelita. Pierwsza żona Hieronima Lanckorońskiego.

¹⁰ Częstochowa, miasto w powiecie lełowskim, województwie krakowskim. Celem podróży Joanny Lanckorońskiej nie było jednak samo miasto, tylko klasztor paulinów na Jasnej Górze.

¹¹ Dębica, miasto w powiecie pilźnieńskim, województwie sandomierskim.

różnych, sokalskiego ojców bernardynów, lwowskiego ojców dominikanów, podkamieńskiego tegoż zakonu¹², witkowskiego ojców augustianów¹³ na ozdobę kościelną przeze mnie wiernie i sprawiedliwie są oddane, ani sukcesorowie jej o to sukcesora mego i małżonkę moję turbować powinni będą. Zapis tejże śp. małżonki mojej pierwszej na sto tysięcy złotych polskich przeze mnie przyznany, ten ma być uspokojony z dóbr podolskich wszystkich, na których summy, lub przez kochaną małżonkę moję, jako panią dożywotnią i oprawną, lub przez sukcesora mego¹⁴, gdy doczekają *feliciora tempora* i przyjdą *ad realem* dóbr pomienionych podolskich *generaliter* wszystkich *possessionem*. A, że z tych arend z małżonką moją wspólnym dorobkiem mających cokolwiek mogło się zebrać grosza, nie bez uszczerbku summy posagowej małżonki mojej, która w arendy poszła, częścią na publiki i pożycie moje przystojne, częścią na Jagielnicę¹⁵, cząstkę substancyi mojej podolskiej, na trzydzieści tysięcy złotych polskich po dwa razy dla utrzymania poddaństwa ważyłem, też dobra małżonce mojej mielej, jako paniej oprawnej i dożywotniej tą ostatnią wolą moją w possessyją podaje oraz proszą pomienionej małżonki mojej, aby dalszym supplementem przy staraniu swoim tę fortecę i poddaństwo konserwowała, których aby spokojnie zażywała i zażywać mogła, za protektorów i obrońce upraszam JW Ichmościów Panów egzekutorów niżej specyfikowanych¹⁶, osobliwie JM Pana starostę stobnickiego, z którego regimentu i prezydium dla konserwacyi [fortecy] dalszej. Do tych # te którekolwiek z sobą z Jagielnicę uwieźć mogła, w tych sukcesorowi memu i kochanej małżonce mojej [k. 90] dotychczas tamże zostaje.

¹² Klasztor dominikanów w Podkamieniu, prywatnym miasteczku należącym w XVII w. do rodziny Cetnerów h. Przerowa, w powiecie i ziemi lwowskiej, województwie ruskim.

¹³ Klasztor augustianów w Witkowie, prywatnym miasteczku, w powiecie i województwie bełskim, należącym do 1676 r. do Wacława Bąka Lanckorońskiego, a później do wdowy po nim, Anny z Wielhorskich.

¹⁴ Mowa tu o Franciszku z Brzezia Lanckorońskim h. Zadora (ok. 1645–1715), synu Pakosława Kazimierza i Anny z Dembińskich h. Rawicz, staroście stobnickim i oberszterze piechoty, któremu Hieronim Lanckoroński sprzedać miał (transakcję sfinalizowano 22 VI 1696 r.) wszystkie swoje dobra z zastrzeżeniem dożywocia dla siebie i swojej drugiej żony.

¹⁵ Jagielnica, miasto nad Zbruczem w powiecie kamienieckim, województwie podolskim. Stolica posiadłości Hieronima Lanckorońskiego na Podolu.

¹⁶ Egzekutorami testamentu spisane go przez podkomorzego podolskiego byli kasztelan czechowski Przeclaw Lanckoroński, młodszy brat Hieronima i wspomniany wyżej nabywca jego dóbr, Franciszek Lanckoroński, starosta stobnicki.

Co się tknie tychże dóbr podolskich wzywż przerwczonych, te jeszcze nie są *per calamitatem temporum et hostilitater continu-ent* przeze mnie uspokoione. A naprzód z niedopłaconego działu śp. JPanu Franciszkowi z Brzezia Lanckorońskiemu, wojewodzcowi ruskiemu¹⁷, rodzonemu memu najmłodszemu, cokolwiek się pokaże reszty, sukcesor mój albo kochana małżonka moja z wlewkiem prawa albo za kwitem, kiedy z nich którekolwiek *apprehendet possessionem* uspokoić powinni będą. Tymże sposobem *retiduum* posagu sukcesorów śp. Jejmość Paniej Bolestraszyckiej¹⁸, rodzonej mojej, co się pokaże *de bonis hisce* wypłacić *tenent*. Długi zaś insze, którekolwiek lubo przez śp. rodziców moich lub przeze mnie samego szczęśliwych czasów na dobra podolskie zaciagnione pokazałyby się, te wszystkie sukcesor mój lub kochana małżonka moja [wyraz nieczytelny] *in personas sui cessione aut quietatione*, gdy przyjdą *ad feliciora tempora et possessionem actualem*, znosić będą. Także długi jeśliby się jakie pokazały po straconym Podolu przeze mnie zaciagnione, jako to Jaśnie Wielmożnej JM Paniej kasztelanowej wojnickiej, matce i dobrodziejce ośm tysięcy złotych polskich, JM Paniej Mietelskiej trzy tysiące złotych polskich, JM Księdzu Baczyńskiemu¹⁹ złotych siedmset, różnemi czasy na potrzeby moje powzięte, te małżonka moja z funduszy arendownych wypłacać i uspokoić powinna będzie. Długi zaś *genere* wszystkie, mnie od różnych osób, kart i rejestrow winne, także dług na kamienicy lwowskiej półtora tysiąca za zapisami służący, tudzież dworek w Sokalu zostający ze wszystkimi jego circumferencyjami i pożytkami teje małżonke mojej wiecznemi czasy daruję, dają i do windykowania pomienionych długów wszelką moc i władzę zlecam. Z odebranych których długów sługom wszystkim zasługi przez odwłoki popłacić i onych uspokoić powinna będzie. A, że po wygnaniu podolskim srebro kościelne jagielnickie uwiezione i u mnie jest dotychczas w depozycie, tedy zlecam małżonke mojej kochanej, aby go za przywróceniem Podola, z dokładem sukcesora mego wyraźnym, temuż miejscowi oddała i przywróciła. Summy dwie,

¹⁷ Franciszek z Brzezia Lanckoroński h. Zadora (zm. p. 7 V 1696), syn wojewody ruskiego Stanisława i Aleksandry z Sienieńskich. Najmłodszy z braci Hieronima, którzy przeżyli ojca.

¹⁸ Joanna z Brzezia Lanckorońska h. Zadora (zm. p. 7 V 1696), córka wojewody ruskiego Stanisława i Aleksandry z Sienieńskich, żona Andrzeja Świętopełka-Bolestraszyckiego h. Lis. Młodsza siostra Hieronima.

¹⁹ Pani Mietelska i ksiądz Baczyński, być może krewny Macieja, który oblatował testament podkomorzego podolskiego – osoby bliżej nieznanne.

jedna na mieście Husiatynie²⁰ dwadzieścia tysięcy złotych polskich processem ewinkowana, druga na skalskim starostwie²¹ [k. 90v] od Rzeczypospolitej za obsydją moję krymską²² nadana i przez Kommissyją likwidowana, złotych trzydzieści tysięcy polskich, tę JM Pannie Agnieszce z tegoż Brzezia Lanckorońskiej²³, pomienionego niegdy JM Pana wojewodzica ruskiego córce, a synowicy mojej rodzonej, która przy matce zostaje²⁴, *cedere* mają, w czym obowiązują sukcesora mego, któremu dobra moje wszystkie w Podolu *per resignationem* ode mnie służyć będą, aby się w tym wola moja ostatnia wykonała, o co upraszam i Jaśnie Wielmożnych IM Panów egzекutorów i opiekunów wyżej wyrażonych, aby jej w tym krzywdy nie dali czynić i owszem, tę wolę moję we wszystkich punktach za uspokojeniem Rzeczypospolitej i odebraniem Kamieńca do skutku z miłości swojej przywieść raczyli. Małżonkę zaś moją kochaną miłością poprzysiężoną wiąże, aby ją od matki odebrawszy, przystojne w młodości jej dała wychowanie. Także dobra Witków²⁵, dobra Sapowa²⁶ *cum attinentiis* zgoła *in genere* wszystkie, według

²⁰ Husiatyń, miasto prywatne w powiecie kamienieckim, województwie podolskim. W XVII w. własność magnackiej rodziny Kalinowskich h. Kalinowa, z której pochodziła babka Hieronima Lanckorońskiego – Barbara.

²¹ Starostwo skalskie, niegrodowa tenuta w powiecie kamienieckim, województwie podolskim, ze stolicą w miasteczku Skała. Starostą skalskim był Hieronim Lanckoroński.

²² Mowa tu o niewoli Lanckorońskiego, który oddany został Tatarom jako zakładnik w czasie kampanii żwanieckiej w 1653 r., przebywał na Krymie niemal do końca 1655 r.

²³ Agnieszka z Brzezia Lanckorońska h. Zadora, córka wojewodzica ruskiego Franciszka i Heleny z Chomentowskich h. Lis, bratanica Hieronima. W przyszłości została żoną Kazimierza Walentego Mierzejewskiego h. Szeliga, kasztelana zakroczymskiego.

²⁴ Helena Chomentowska h. Lis, córka Mikołaja i Krystyny Jacimierskiej h. Sulima, 1° v. żona Macieja Pruskiego, 2° v. za Franciszkiem Lanckorońskim. Bratowa Hieronima i matka Agnieszki.

²⁵ Dobra Witków – miasteczko i 4 wsie w powiecie i województwie bełskim, zapisane Hieronimowi Lanckorońskiemu w 1676 r. przez zmarłego bezpotomnie, bardzo dalekiego krewnego, kasztelanica halickiego Wacława Bąka Lanckorońskiego.

²⁶ Sapowa, wieś w powiecie trembowelskim, województwie ruskim. Była własnością podkomorzego podolskiego Hieronima Lanckorońskiego, rodzzonego brata dziadka testatora, chorążego podolskiego Jana. Co ciekawe, starszy Hieronim Lanckoroński żył jeszcze 26 XI 1653 r., kiedy to w Sapowej złożył podpis na testamentem Stafana Owadowskiego. Por. *Testamenty szlacheckie z ksiąg grodzkich i ziemskich ziemi halickiej z XVII wieku*, wyd. P. Klint, K. Rzemieniecki, J. Węglorz, Wrocław 2018, s. 238–239 (tu jednak starszy Hieronim pomyłony z wnukiem swojego brata). Można przypuszczać, że w drugiej połowie XVII w. Sapowa przeszła na

rezygnacji mnie od śp. JM Pana stryja²⁷ służące, *post extinentia fata* JM Paniej Minorowej²⁸, sędziny wojskowej, JM Pan Mikołaj Lanckoroński²⁹, synowiec mój rodzony windykować sobie i eliberować powinien będzie albo jego sukcesorowie.

Nie przepominam interessu JWP Chomentowskiego³⁰, porucznika chorągwi mojej pancерnej niby z kapitulacyi pochodzącego. Ten tak sukcesorowi memu i kochanej małżonce mojej *enucleo*. Dawałem corocznie, jako świadomo jest kompanijey mojej, JM Panu porucznikowi pensją póty, póki Jagielnicę wszelkiemi sposobami po kamienieckim [wygnaniu] utrzymywałem i z niej jakikolwiek pożytek, przynamniej na ukontentowanie JM Pana porucznika mieć mogłem. Więc powracając z kampaniej żwanieckiej³¹, uprosiłem JM Pana krakowskiego³² [wyraz nieczytelny], aby tymczasem, nim insze z ordynansu tegoż przyszłoby *presidium*, chorągiew moja dla konserwacyi fortecy i poddaństwa *subsistat*. W tym *secus* stało się. Forteca opuszczona i do szczętu została zrujnowana. Ja zaś *de novo* muszę ją dotychczas reperować i koszt ważyć, więcej niżeli nad trzydzieści tysięcy z krwawej fortuny mojej. W tym też [wyraz nieczytelny] kochaną małżonkę moją i sukcesora mego JM *ad submissam ex postulationem* JM Pana Kazimierza Żmigrodzkiego³³, w Trybunale sprawami memi zawiadującego, [k. 91] zapis złotych

własność Bąków Lanckorońskich i podobnie jak Witków została zapisana Hieronimowi Lanckorońskiemu.

²⁷ Mowa tu o Waclawie Bąku Lanckorońskim h. Zadora (zm. 1676), synu kasztelana halickiego Jana i Anny Łaszczówny z Obrowca h. Prawdzic.

²⁸ Anna z Wielhorskich h. Kierdeja (zm. 1699), wdowa po Waclawie Bąku Lanckorońskim, która 2° v. poślubiła Wojciecha Lubińskiego *vel* Lubańskiego (zm. 1691), a następnie wyszła po raz trzeci za mąż za cześnika ciechanowskiego Kazimierza Stanisława Minora h. Półkozic (zm. 1707), który już po jej śmierci uzyskał nominację na urząd kasztelana chełmskiego. Była ona dożywotniczką na dobrach zapisanych podkomorzemu podolskiemu przez Waclawa Bąka Lanckorońskiego.

²⁹ Mikołaj z Brzezia Lanckoroński h. Zadora (zm. 1706), syn wojewodzica ruskiego Franciszka i Heleny Chomentowskiej h. Lis. Bratanek Hieronima, brat Agnieszki. Po śmierci podkomorzego podolskiego został starostą skalskim.

³⁰ Stanisław Chomentowski h. Lis, porucznik chorągwi pancерnej, w której rotmistrzem był podkomorzy podolski Hieronim Lanckoroński.

³¹ Mowa tu o kampanii żwanieckiej z roku 1684.

³² Andrzej Potocki h. Pilawa (zm. 1691), kasztelan krakowski i hetman polny koronny, syn wojewody krakowskiego i hetmana wielkiego koronnego Stanisława Rewery oraz starościanki kamienieckiej Zofii z Kalinowskich h. Kalinowa, krewny Hieronima Lanckorońskiego, którego babka – Barbara, była rodzoną siostrą Walentego Aleksandra Kalinowskiego, ojca Zofii Potockiej.

³³ Kazimierz Żmigrodzki, patron trybunalski, osoba bliżej nieznana.

pięć tysięcy (*ni fallor*) prostym długiem, aby był tym *facilius*, ożenił się *in concredito* za cnotę, dlaczego wagi swej mieć nie powinien ani też żadnej sobie do mnie rościć nie może tenty, bo zawsze dochodziła go satysfakcja. Chłopów podolskich z Jagielnice, Żwańca i Borszczowa³⁴ przez różnych IM, jako o tym *sonat* manifestacja, do włości swoich *extra hosticum* zostających, ze wszystkim kilkaset zapędzonych, wolna sukcesorowi *meo* lub małżonce mojej *in foro fori vindicatio*. Także dział kilkadziesiąt z miast i zamków moich podolskich do Kamieńca przez nieprzyjaciela pozabieranych, *recupero* na obronę fortec pozwalam. Munimenta od JM Franciszka Osieckiego³⁵, komornika mego podolskiego, małżonka moja aby odebrała i one dla obrony swojej i sukcesora mego konweniowała. Testament podczas wiedeńskiej jeśliby był jaki kasuje³⁶, a żeby tym snadniej ta moja ostatnia wola wzięła swój skutek upraszam JM Panów Przeclawa z Brzezia³⁷, kasztelana czechowskiego, brata rodzonego i JM Pana Stanisława z tegoż Brzezia³⁸, starostę stobnickiego, synowca, Lanckorońskich za egzekutorów tego testamentu mego, aby jako za żywota wszelką mielość braterską mi świadczyli, tak jeśli wola Boża będzie z tym pożegnać się światem, mielej, kochanej małżonce i substancyi mojej osobliwemi byli i protektorami. Wolne sobie jednak tej ostatniej wolej mojej i dyspozycyi testamentowej poprawienie, odmienienie, przyczynienie punktów według woli mojej dalszej, jeśli tego będzie potrzeba, zostawuję i rezerwuję. Który testament dla lepszej wiary i wagi ręką własną przy pieczęci mojej podpisuję i aktami grodu lubelskiego roboruję.

³⁴ Żwaniec i Borszczów *vel* Barchów, należące do podkomorzego podolskiego miasteczka w powiecie kamienieckim, województwie podolskim.

³⁵ Franciszek Osiecki, urzędnik w dobrach Hieronima Lanckorońskiego na Podolu. Osoba bliżej nieznaną.

³⁶ Mowa tu o testamencie sporządzonym przez podkomorzego podolskiego w 1683 r., kiedy to ruszał na wyprawę pod Wiedeń.

³⁷ Przeclaw z Brzezia Lanckoroński h. Zadora (zm. 1697), syn wojewody ruskiego Stanisława oraz Aleksandry z Sienieńskich h. Dębno, kasztelan czechowski. Młodszy brat Hieronima, który zmarł przed 17 IX 1697 r., a więc zaledwie kilka miesięcy po śmierci testatora.

³⁸ Mamy tu do czynienia z ewidentną pomyłką pisarza. Starostą stobnickim i egzekutorem testamentu podkomorzego podolskiego był bowiem Franciszek Lanckoroński. Określenie go mianem „synowca” Hieronima jest dalece nieścisłe. Zarówno Hieronim, jak i Franciszek byli bowiem w siódmym pokoleniu potomkami rodzonych braci, Hieronim Mikołaja, a Franciszek Jana Lanckorońskich, żyjących w XV w. i zwanych „Marszałkowiczami”.

Działo się w Lublinie, *die septima* maja, roku tysiąc sześćset dziewięćdziesiątego szóstego. Hieronim Lanckoroński, podkomorzy podolski *m[anu] p[ro]pria*].

Bibliografia / Bibliography

ŹRÓDŁA ARCHIWALNE

Archiwum Główne Akt Dawnych w Warszawie [AGAD]

Metryka Koronna [MK] 245

Lustracje, dz. XVIII, 74

Sigillata [Sig.] 1, 12, 13, 14, 15

Archiwum Zamoyskich [AZ], nr 358, sygn. 478, 519, 2830

Archiwum Państwowe w Lublinie [APL]

Lubelskie grodzkie, Relacje [LGR], nr 63, 78, 79, 81, 82, 86, 93, 100, 167

Centralne Państwowe Archiwum Historyczne Ukrainy we Lwowie [CPAH]

Sąd Grodzki Przemyski (1462–1784) [SGP], fond 13, opis 1, sygn. 105, 109, 110, 119, 120, 125

ŹRÓDŁA DRUKOWANE

Akta sejmikowe województwa bełskiego. Lata 1656–1695, wyd. M. Zwierzykowski, R. Kołodziej, A. Kamiński, Kraków 2022.

Józefowicz J.T., *Kronika miasta Lwowa od roku 1634 do 1690*, wyd. M. Piwocki, Lwów 1854.

Lauda sejmików ziemi dobrzyńskiej, wyd. F. Kulczycki, Kraków 1887.

Niesiecki K., *Herbarz polski*, wyd. J.N. Bobrowicz, t. IV, Lipsk 1839.

Niesiecki K., *Herbarz polski*, wyd. J.N. Bobrowicz, t. VI, Lipsk 1841.

Niesiecki K., *Herbarz polski*, wyd. J.N. Bobrowicz, t. IX, Lipsk 1842.

Niesiecki K., *Herbarz polski*, wyd. J.N. Bobrowicz, t. X, Lipsk 1845.

Rejestr poborowy województwa lubelskiego (powiat lubelski i urzędowski z r. 1626, ziemia lukowska z r. 1620), oprac. J. Kolasa, K. Schuster, red. S. Inglot, Wrocław 1957.

Relacje wojenne z pierwszych lat walk polsko-kozackich powstania Bohdana Chmielnickiego okresu „Ogniem i mieczem” (1648–1651), oprac. M. Nagielski, Warszawa 1999.

Testamenty szlacheckie z ksiąg grodzkich i ziemskich ziemi halickiej z XVII wieku, wyd. P. Klint, K. Rzemieniecki, J. Węglorz, Wrocław 2018.

Volumina legum, wyd. J. Ohryzko, t. IV, Petersburg 1859.

Wierzbowski S., *Konnotata wypadków w domu i kraju zaszyłych od 1634 do 1689*, wyd. J.K. Załuski, Lipsk 1858.

OPRACOWANIA

- Anusik Z., *Lanckorońscy na Jagielnicy. Z dziejów i genealogii podolskiej linii rodziny Lanckorońskich herbu Zadora*, „Przegląd Nauk Historycznych” 2023, R. XXII, nr 2, s. 9–40. <https://doi.org/10.18778/1644-857X.22.02.01>
- Anusik Z., *Sienieńscy herbu Dębno (lubelska gałąź rodu) w XVI i XVII wieku*, „Przegląd Nauk Historycznych” 2021, R. XX, nr 1, s. 97–158. <https://doi.org/10.18778/1644-857X.20.01.05>
- Anusik Z., *Zapomniana panna Lanckorońska. Przyczynek do genealogii kilku rodów kresowych*, „Przegląd Nauk Historycznych” 2017, R. XVI, nr 1, s. 301–324. <https://doi.org/10.18778/1644-857X.16.01.09>
- Bohosiewicz M., *Hadziewicz Mikołaj*, [w:] *Polski słownik biograficzny*, t. IX, Wrocław–Warszawa–Kraków 1960, s. 225–226.
- Bondyra W., *Własność ziemska w województwie bełskim w czasach saskich*, Lublin 2015.
- Boniecki A., *Herbarz polski*, t. I, Warszawa 1899.
- Boniecki A., *Herbarz polski*, t. II, Warszawa 1900.
- Boniecki A., *Herbarz polski*, t. III, Warszawa 1900.
- Boniecki A., *Herbarz polski*, t. VII, Warszawa 1914.
- Boniecki A., *Herbarz polski*, t. XIII, Warszawa 1909.
- Boniecki A., *Herbarz polski. Uzupełnienia i sprostowania do części 1*, Warszawa 1901.
- Chłapowski K., *Realizacja reform egzekucji dóbr 1563–1665. Sprawa zastawów królewskich w Małopolsce*, Warszawa 1984.
- Chłapowski K., *Starostowie w Małopolsce 1565–1668*, [w:] *Spółceństwo staropolskie*, t. IV, red. A. Izydorzyczyk, A. Wyczański, Warszawa 1986, s. 105–178.
- Chmiel Z., *Udział Lanckorońskich w wojnach prowadzonych przez Rzeczpospolitą w okresie hetmaństwa Jana Sobieskiego*, [w:] *Marszałek i hetman koronny Jan Sobieski*, red. D. Milewski, Warszawa 2014, s. 275–294.
- Chronologia sejmów Rzeczypospolitej Obojga Narodów (1569–1793)*, red. L.A. Wierzbicki, D. Kupisz, Warszawa 2021.
- Cynarski S., *Dzieje rodu Lanckorońskich z Brzezia od XIV do XVIII wieku. Sprawy kariery urzędniczej i awansu majątkowego*, Warszawa–Kraków 1996.
- Dworzaczek W., *Genealogia*, t. II (Tablice), Warszawa 1959.
- Instrukcja wydawnicza dla źródeł historycznych od XVI do połowy XIX wieku*, red. K. Lepszy, Wrocław 1953.
- Łętowski L., *Katalog biskupów, prałatów i kanoników krakowskich*, t. III (Prałaci i kanonicy krakowscy), Kraków 1852.
- Łoziński W., *Prawem i lewem. Obyczaje na Czerwonej Rusi w pierwszej połowie XVII wieku*, t. I (Czasy i ludzie), wyd. 5, Kraków 1957.
- Nagielski M., *Druga wojna domowa w Polsce. Z dziejów polityczno-wojskowych Rzeczypospolitej u schyłku rządów Jana Kazimierza Wazy*, Warszawa 2011.

- Nagielski M., *Skarszewski Stanisław*, [w:] *Polski słownik biograficzny*, t. XXXVIII, Warszawa–Kraków 1997–1998, s. 48–50.
- Pajewski J., *Buńczuk i koncerz. Z dziejów wojen polsko-tureckich*, wyd. 3, Warszawa 1978.
- Popiołek B., *Dobrodziejki i klienci. Specyfika patronatu kobiecego i relacji klientalnych w czasach saskich*, Warszawa 2020.
- Przyboś A., *Lanckoroński Stanisław*, [w:] *Polski słownik biograficzny*, t. XVI, Wrocław–Warszawa–Kraków 1971, s. 453–455.
- Pułaski K., *Szlachta podolska w czasie zaboru tureckiego (1672–1699)*, [w:] K. Pułaski, *Szkice i poszukiwania historyczne*, Ser. II, Petersburg 1898, s. 201–276.
- Rachuba A., *Piotrowski (właściwie Ginwił Piotrowski) Mikołaj*, [w:] *Polski słownik biograficzny*, t. XXVI, Wrocław 1981, s. 498.
- Słownik geograficzny Królestwa Polskiego i innych krajów słowiańskich*, red. B. Chlebowski, F. Sulimierski, W. Walewski, t. II, Warszawa 1881.
- Słownik geograficzny Królestwa Polskiego i innych krajów słowiańskich*, red. B. Chlebowski, F. Sulimierski, W. Walewski, t. X, Warszawa 1889.
- Słownik geograficzny Królestwa Polskiego i innych krajów słowiańskich*, red. B. Chlebowski, F. Sulimierski, W. Walewski, t. XIV, Warszawa 1895.
- Stolicki J., *Egzulanci podolscy (1672–1699). Znaczenie uchodźców z Podola w życiu politycznym Rzeczypospolitej*, Kraków 1994.
- Urzednicy województw kijowskiego i czernihowskiego XV–XVIII wieku. Spisy*, oprac. E. Janas, W. Kłaczewski, Kórnik 2002.
- Urzednicy województwa sandomierskiego XVI–XVIII wieku. Spisy*, oprac. K. Chłapowski, A. Falniowska-Gradowska, red. A. Gąsiorowski, Kórnik 1993.
- Wimmer J., *Lanckoroński Hieronim*, [w:] *Polski słownik biograficzny*, t. XVI, Wrocław–Warszawa–Kraków 1971, s. 441.
- Wimmer J., *Materiały do zagadnienia organizacji i liczebności armii koronnej w latach 1655–1660*, „*Studia i Materiały do Historii Wojskowości*” 1958, t. IV, s. 490–498 + aneks bez paginacji.
- Wimmer J., *Materiały do zagadnienia organizacji i liczebności armii koronnej w latach 1648–1655*, „*Studia i Materiały do Historii Wojskowości*” 1960, t. V, s. 477–486 + aneks bez paginacji.
- Wimmer J., *Wojsko polskie w II połowie XVII wieku*, Warszawa 1965.
- Wiśniewski J., *Historyczny opis kościołów, miast, zabytków i pamiątek w Stopnic-kiem*, Marjówka 1929.
- Woliński J., *Z dziejów wojen polsko-tureckich*, Warszawa 1983.

NOTKA O AUTORZE

Prof. dr hab. Zbigniew Anusik – kierownik Katedry Historii Nowożytnej w Instytucie Historii Uniwersytetu Łódzkiego.

Zainteresowania naukowe: historia Polski i powszechna XVI–XVIII w., historia Szwecji XVI–XVIII w., stosunki polsko-szwedzkie w XVII–XVIII w., historia dyplomacji europejskiej w XVIII w., dzieje Wielkiej Rewolucji Francuskiej (1789–1799), elity dawnej Rzeczypospolitej, struktura własności ziemskiej w Rzeczypospolitej XVII w., genealogia polskich rodzin szlacheckich w XVI–XVIII w.

zbigniew.anusik@uni.lodz.pl